वार्षिक प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष २०७५/७६

नेपाल सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

रेड कार्यान्वयन केन्द्र

बबरमहल, काठमाडौं

२०७६

वार्षिक प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष २०७५/७६

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं
२०७६

प्रकाशकः नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाण्डौ
फोन नं. : ०१-४२३९१२६
इमेल : info@redd.gov.np
वेभसाइट : www.redd.gov.np

प्रतिलिपि अधिकार ©: रेड कार्यान्वयन केन्द्र

आवरण फोटो : तराईको साल वन व्यवस्थापन, हातेमालो सामुदायिक वन, रौतहट
फोटो : विनोद सिंह, २०७६

प्रकाशन मितिः आर्थिक वर्ष २०७५/७६

सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ को दफा ४१ बमोजिम सार्वजनिक गरिएको वार्षिक प्रतिवेदन तथा रेड कार्यान्वयन जानकारी ।

दुई शब्द

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालित पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (P1) कार्यक्रम हो । नेपाल सरकारले आ.व. २०६६।६७ देखि रेडप्लस कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिरहेको छ । हालसम्मको करिव १० वर्षको अवधिमा तयारी चरणमा गर्नुपर्ने विभिन्न क्रियाकलापहरु सम्पन्न भएका छन् । वनजन्य पारिस्थितिकीय प्रणालीको कार्बन र गैरकार्बन लाभ अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले वन तथा वातावरण मन्त्रालयले २०७५ मा नेपाल राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति, २०७५ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

नेपाल सरकार र विश्व बैङ्क बीच सन् २०१७ जनवरी २० मा सम्झौता भई नेपालमा रेडप्लस तयारीको थप क्रियाकलापहरु सञ्चालन भइरहेकोमा आ.व. २०७५।७६ मा उल्लेख्य प्रगति हासिल भएको छ । १६ मुख्य रुख प्रजातिहरुको बायोमास मोडल तयार गर्ने, सेफगार्ड सूचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालन गर्ने, राष्ट्रिय वन तथा कार्बन अनुगमन प्रणाली र डाटाबेस तयारी तथा नेपालको वनको आधार विन्दु अद्यावधिक गर्ने लगायतका केही कार्यहरु मात्र सम्पन्न हुन बाँकी रहेका छन् । यी तयारीका कार्यहरु आगामी एक दुई वर्षमा सम्पन्न हुने र नेपालले २०७५ मा तयार गरेको नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका १३ जिल्लाको कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सन् २०२० मा कार्बन व्यापार सम्झौता गर्न अन्तिम तयारी गरिरहेको छ ।

यसै क्रममा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा आ.व.०७५।०७६ को प्रगति समीक्षा तथा त्यसबाट प्राप्त गरेका सिकाईहरुलाई दस्तावेजमा उतार्ने कार्यको लागि यो प्रतिवेदन तयार गर्ने जमर्को गरिएको छ । यो पुस्तिका तयार गर्नको लागि सम्पादन तथा मस्यौदा गर्ने उपसचिव श्री पशुपति नाथ कोइराला तथा सहायक वन अधिकृत श्री सुजस फुयाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यो पुस्तिका तयारी चरणमा थप सम्पादन गरी योगदान गर्ने उपसचिवहरु श्री यज्ञमूर्ति खनाल र श्री शंकर अधिकारी र अन्य सहकर्मी साथीहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै गरी यो पुस्तिकामा आर्थिक लगायतका विवरणहरु उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने लेखा अधिकृत श्री सुदर्शन ढकाल धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । यसको साथसाथै केन्द्रदेखि स्थानीय स्तरमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने समुदाय, समुहहरु, सरोकारवालाहरुको सहयोगको लागि विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै गरी रेड कार्यान्वयनको चरणमा सेवा उपलब्ध गराउने सेवा प्रदायकहरुको योगदान पनि धन्यवाद योग्य रहेको छ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा चरणमा सकारात्मक सहयोग गर्ने तथा सुझावहरु प्रदान गर्ने वन तथा वातावरण मन्त्रालय, केन्द्रस्तरका विभागहरु, केन्द्रहरु, कार्यालयहरु, इकाईहरु, प्रदेशस्तरका उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका कार्यालय एवं केन्द्रहरुलाई हार्दिक धन्यवाद सहित भविष्यमा पनि सहयोग, सुझाव, टिप्पणी निरन्तर प्राप्त हुनेछ भन्ने आशा राखेको छु ।

अन्त्यमा, यस कार्यक्रमको तयारी चरणको अवधिमा नीतिगत निर्देशन तथा अन्य समन्वयकारी भूमिका प्रदान गर्नुहुने वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कार्यान्वयनमा सहयोगी निकाय र विश्व बैङ्कको सहयोगी टोलीलाई विशेष आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

डा. बुद्धि सागर पौडेल
केन्द्र प्रमुख

प्रतिवेदनको सारांश

वन विनास रोक्ने, वनको गुणस्तर खस्किन नदिने, वनको संरक्षण गरी कार्बन सञ्चिति गर्ने, वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने र वन कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि गर्ने क्रियाकलापहरुको समष्टिगत रुपनै रेडप्लस हो । रेडप्लस कार्यक्रम अन्तर्गत देहायका पाँच वटा क्रियाकलापहरु (१) वन विनाशका माध्यमबाट हुने उत्सर्जन न्यूनीकरण, (२) वन क्षयीकरणका माध्यमबाट हुने उत्सर्जन न्यूनीकरण, (३) वन कार्बन सञ्चिति संरक्षण, (४) वनको दिगो व्यवस्थापन, र (५) वन कार्बन सञ्चिति अभिवृद्धि गर्ने पर्दछन् । नेपालले रेडप्लस तयारी चरणका क्रियाकलापहरु आ.व. २०६६।६७ देखि सञ्चालन गरिरहेको छ। वनजन्य पारिस्थितिकीय प्रणालीको कार्बन र गैरकार्बन लाभ अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले वन तथा वातावरण मन्त्रालयले २०७५ मा नेपाल राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति (२०७५-२०७९) कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालित पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (P1) कार्यक्रम हो । यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा हाल विश्व बैङ्कको समेत सहयोग रहेको छ ।

नेपालले सन् २०१८ मा तयार गरेको नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका १३ जिल्लाको कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम (Emission Reduction Program) सञ्चालन गर्न लागिरहेको छ । यो कार्यक्रमको उद्देश्य वन विनास र क्षयीकरणका कारण र प्रभावहरु घटाई दिगो वन व्यवस्थापन गर्दै कार्बन उत्सर्जन कटौती र कार्बन सञ्चिति वृद्धि गरी कार्बन व्यापारबाट नेपालले लाभ लिने रहेको छ। नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका १३ जिल्लामा कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी सन् २०२८ सम्म करिव ३ करोड ४२ लाख टन कार्बनडाईअक्साइड ग्याँस ऊत्सर्जन कम गर्ने लक्ष्य लिएको छ। उक्त कार्यक्रम मार्फत् पहिलो छ वर्षमा उत्सर्जन न्यूनीकरण वापत् विश्व बैङ्कसँग कार्बन व्यापार सम्झौता गरी अन्तर्राष्ट्रिय भूक्तानी लिने गरी अन्तिम तयारी भैरहेको छ ।

आ.व. २०७५।७६ को वार्षिक स्वीकृत योजनामा समावेश क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनका लागि कूल बजेट रु ३३ करोड ६ लाख बजेट विनियोजन भएको थियो । त्यसमध्ये केवल १६ करोड १० लाख ३२ हजार (४९.६८ प्रतिशत) वित्तीय खर्च भई ७२.४० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भएको थियो ।

आर्थिक वर्ष ०७५।०७६ मा रेड कार्यान्वयन केन्द्र मार्फत् मुख्य गरी रेडप्लस कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि सहयोग पुग्ने किसिमका तयारी चरणका विभिन्न कियाकलापहरु कार्यान्वयन गरिएको थियो । आ.ब. ०७५।०७६ मा निम्न बमोजिमको प्रमुख कियाकलापहरु सम्पन्न भएका थिए ।

क.सं.	कृयाकलापहरु	इकाई	वार्षिक लक्ष्य	प्रगति
१	सामुदायिक वनको कार्ययोजना पुनरावलोकन	वटा	१५००	१५००
२	सामुदायिक वनको दीगो वन व्यवस्थापन योजना तयारी	वटा	१५	१५
३	कबुलियती वनको कार्ययोजना नविकरण	वटा	२०	२०
४	मध्यवर्ती सामुदायिक वनको कार्ययोजना नविकरण	वटा	५०	५०
५	वन सम्बन्धी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न मध्य पहाड र उच्च पहाडी भेगमा नमूना प्लट स्थापना तथा मापन	प्लट	३००	३०७
६	स्थानीय पालिकाहरुको भू-उपयोग योजना तयारी	वटा	१०	१०

आ.व. २०७५।७६ मा सम्पन्न अन्य कियाकलापहरुमा कार्बन उत्सर्जन न्यूनिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत कार्बन व्यापारबाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने लाभको बाँडफाँट योजना तयार भएको, तराईको ६ वटा जिल्लाहरुमा कृषि वन कार्यक्रम अन्तर्गत उक्त क्षेत्रमा हालको कृषिवनको अवस्था र भावी सम्भावना सम्बन्धमा अध्ययन भएको, रेडसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको लागि सात वटा लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको, नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका अधिकृत स्तर, राजपत्र अनंकित तथा निम्नस्तरका कर्मचारीहरुको लागि विभिन्न सेवाकालीन तालिमहरु सञ्चालन गरिएको, प्रदेश मन्त्रालयमा रेड डेस्कको सचिवालय स्थापना र व्यवस्थापनमा सहयोग गरेको, वन, वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापनको क्षेत्रमा स्नातक/स्नातकोत्तर तहको २० जना विद्यार्थीहरुलाई शोधकार्यमा सहयोग प्रदान गरेको र प्रचारप्रसार सम्बन्धी कार्यहरु थिए ।

चित्र नं. १ : सामुदायिक वनले पुनरुत्पादन कार्यलाई व्यवस्थापन गरीरहेको वन, रौतहट फोटो पशुपति कोइराला २०७६

विषय-सूची

भाग १: रेडप्लस कार्यक्रम : कार्यान्वयन प्रयास तथा साङ्गठनिक संरचना एक जानकारी.......१

१.१ पृष्ठभूमी १

१.२ रेडप्लस प्रकृयामा नेपालको प्रयास ३

१.३ रेडको साङ्गठनिक संरचना..७

१.३.१ राष्ट्रिय रेडप्लस निर्देशक समिति..७

१.३.२ राष्ट्रिय रेडप्लस समन्वय समिति.. ८

१.३.३ रेड कार्यान्वयन केन्द्र ८

१.४ रेड कार्यान्वयन केन्द्रको कार्य विवरण ९

१.४.१ बजेट तथा कार्यक्रम शाखा...११

१.४.२ जलवायु व्यवस्थापन शाखा...१२

१.४.३ दूर संवेदन तथा भू-सूचना प्रणाली शाखा.......................................१२

१.४.४ आर्थिक प्रशासन शाखा...१३

भाग २: सम्पन्न क्रियाकलापहरुको विवरण १५

२.१ लाभ वितरण योजना (Benfit Sharing Plan) तयारी.....................................१५

२.२ पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा राष्ट्रिय वनको श्रोत सर्भेक्षण.................................१६

२.३ स्थानीय पालिकाहरुको भू-उपयोग योजना तयारी..१७

२.४ तराईका जिल्लाहरुमा कृषि वन कार्यक्रम..१७

२.५ सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण १८

२.६ मध्यवर्ति सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण १९

२.७ कवुलियती वन कार्ययोजना नविकरण...१९

२.८ समुदायमा आधारित वनको दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयारी..................... २०

२.९ सेवाकालिन तालिमहरु २१

२.९.१. वन सम्बन्धी आधारभूत तालिम २१

२.९.२. विकासका लागि वन संरक्षण र व्यवस्थापन तालिम २१

२.९.३. विकास र संरक्षणका लागि व्यवस्थापन तालिम २१

२.१० अन्य तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम २२

२.१०.१. REDD Implementation Centre तथा केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रका कर्मचारीहरुका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम २२

२.१०.२ रेडसँग सम्बन्धित निकायहरुको लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम २२

२.१०.३. आदिवासी तथा जनजाती समुदायका नेतृत्वकर्ता व्यक्तिहरुलाई रेड तथा वन लगानी योजना सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी सम्बन्धी गोष्ठी २३

२.१०.४. तनाव व्यवस्थापन तालिम २४

२.१०.५. वन तथा वातावरण मन्त्रालय र मातहतका कर्मचारीहरुको लागि LMBIS तालिम २४

२.११ गोष्ठी, छलफल र अन्तरकृया २५

२.११.१. रेड सम्बन्धी राष्ट्रिय बहुसरोकारवाला मञ्चको अन्तरकृया गोष्ठी २५

२.११.२. सरोकारवालाहरुसँग छलफल र अन्तरकृया २५

२.११.३. सङ्घीय राज्यमा वन वातावरण क्षेत्रको नीतिगत तथा व्यवहारिक पक्षमा अन्तरकृया २५

२.१२ स्नातक/स्नातकोत्तर तहको विद्यार्थीलाई शोधकार्यमा सहयोग २६

२.१३ प्रदेश मन्त्रालयमा रेड डेस्कको सचिवालय स्थापना र व्यवस्थापन २६

२.१४ स्थानीय क्षेत्र र प्रदेश तहमा रेड कार्यान्वयन सम्बन्धी फलोअप तथा तालिम आवश्यकता पहिचान २६

२.१५ प्रचार प्रसार सामग्री २७

२.१५.१ वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन २७

२.१५.२. डायरी, क्यालेण्डर, पम्प्लेट, पोष्टर, ब्रोसियर आदि प्रकाशन २७

२.१५.३. श्रव्य दृष्य सामग्री निर्माण तथा प्रसारण २८

२.१५.४. अध्ययन प्रतिवेदन, रणनीति तथा तालिम सामग्रीहरु छपाई २८

२.१६ अमृसो रोपण २८

भाग ३: आर्थिक प्रगति विवरण **३०**

भाग ४: कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट प्राप्त सिकाईहरु **३२**

४.१ सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय ३२

४.२ सेवा प्रदायकहरुसँग सेवा प्राप्ति गर्ने सिलसिलामा सिकाईहरु ३३

४.३ प्रदेश तथा अन्तर्गतका निकायहरु बीचको समन्वय ३३

४.४ विश्व बैङ्कसँग कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दाका सिकाईहरु ३४

४.५ मन्त्रालय, विभागीय निकायहरुसँगको समन्वय ३५

अनुसूचीहरु.. ३७-६१

अनुसूची १ : नेपालमा रेडप्लसको विकासक्रम...३८

अनुसूची २ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमको सहयोगमा मध्य पहाडी क्षेत्रको जिल्लाहरुमा वन स्रोतको इन्भेन्ट्री गर्दा पुनः मापन गरिएको प्लटहरु विवरण... ४१

अनुसुची ३ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट उच्च हिमाली क्षेत्रको जिल्लाहरुमा वन स्रोतको इन्भेन्ट्री गर्दा पुनः मापन गरिएको प्लटहरुको विवरण ४२

अनुसूची ४ : आ.व. २०७५/७६ मा रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट नविकरण भएका सामुदायिक वन सम्बन्धी विवरण ४३

अनुसूची ५ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयार गरिएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरुको नाम........... ४५

अनुसूची ६ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट अन्तर्गत सञ्चालन भएका तालिम/गोष्ठी सम्बन्धी विवरण ४६

अनुसूची ७ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट अन्तर्गत वैदेशिक भ्रमणमा सहभागीहरुको नामावली..४८

अनुसूची ८ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट शोधकार्यमा आर्थिक सहयोग प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरुको विवरण.. ५०

अनुसूचि ९ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमको आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ५३

अनुसूचि १० :आ.व. २०७५/०७६ मा रेड कार्यान्वयन केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीको नामावली ६३

भाग १

रेडप्लस कार्यक्रम : कार्यान्वयन प्रयास तथा साङ्गठनिक संरचना एक जानकारी

१.१ पृष्ठभूमी

पृथ्वीको तापक्रम क्रमिक रुपमा बढ्दै जानु तथा विश्वव्यापी रुपमा महसुस गरिएको जलवायु परिवर्तन र यसले पारेका असरहरु सबैको चासोको विषय बनेका छन् । बीसौं शताब्दीको अवधिमा ०.७ डिग्रि सेल्सियसका दरले बढेको तापक्रम २१ औं शताब्दीमा १.८ देखि ४ डिग्रि सेल्सियससम्मले बढ्न सक्ने भनी वैज्ञानिकहरुले अनुमान गरेका छन् । यसरी क्रमिक रुपमा बढिरहेको तापक्रमले मौसममा परिवर्तन आउँदा कतिपय स्थानमा खडेरी बढ्न गई मरुभूमिकरण हुने तथा कतिपय स्थानमा भारी वर्षाका कारण बाढी पहिरो आदिको प्रकोप बढ्न गई विपत्तिको सृजना हुने अनुमान गरिएको छ ।

स्थिर रहनुपर्ने जलवायु सूचकाङ्कहरु जस्तै तापक्रम, वर्षा, समुन्द्री सतह वृद्धि, प्राणी तथा वनस्पतिमा बढ्दो रोग किराको आक्रमण र प्रकोपजन्य घटनाको वृद्धिलाई जलवायु परिवर्तनको मुख्य प्रभाव मानिएको छ । जस्तोकी मुसलधारे र भारी वर्षाका घटनाहरु बढ्नु, व्यापक बाढी पहिरो आदिको अवस्था देखा पर्नु र पानी पर्ने दिनहरुको संख्या कम हुनु आदि जलवायु परिवर्तनका असरहरु हुन् ।

पृथ्वीको सबैभन्दा बाहिरी सतहमा रहेर पृथ्वीबाट परावर्तन भई बाहिर निस्किने तापीय किरणहरुलाई रोक्ने र पृथ्वीको तापक्रम क्रमिकरुपमा बढाउन भूमिका खेल्ने ग्याँसहरुलाई हरितगृह ग्याँस भनिन्छ । सबै ग्याँसहरुले हरितगृह प्रभाव नदेखाउने भएतापनि कार्बनडाइअक्साइड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाइट्रस अक्साइड (N_2O), हाइड्रोफ्लोरो कार्बन (HFCs), परफ्लोरो कार्बन (PFCs), सल्फहेक्जाफ्लोराइड (SF_6), नाइट्रोजन ट्रिफ्लोराइड (NF_3) जस्ता ग्याँसहरुलाई हरितगृह ग्याँसको रुपमा लिइन्छ । जलवायु परिवर्तनको मुख्य कारण पनि विभिन्न स्वरुपमा रहेको हरितगृह ग्याँसहरु वायुमण्डलमा प्रवेश गर्नुलाई मानिएको छ र यसो हुनुमा मानव उपयोगका लागि गरिने प्राकृतिक स्रोतहरुको अत्यधिक दोहन, वातावरण प्रदुषण र पर्यावरणीय विनाशलाई मानिएको छ ।

जलवायु परिवर्तनको लागि अन्तरसरकारी मञ्चले (Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC, 2007) सन् २००७ मा गरेको विश्लेषण अनुसार जलवायु परिवर्तनका मुख्य

कारण वायुमण्डलमा बढिरहेको हरितगृह ग्याँसको क्रमिक उत्सर्जन हो र हरितगृह ग्याँसहरुमा सबैभन्दा बढी भूमिका खेल्न सक्ने ग्याँसको रुपमा कार्बनडाइअक्साइड (CO_2) ग्याँसलाई मानिएको छ । सन १९५८ देखि २००१ सम्मको अवधिमा वायुमण्डलमा कार्बनडाइअक्साइड (CO_2) ग्याँसको मात्रा ३१५ पि.पि.एम. बाट ३७० पि.पि.एम. सम्म क्रमिक रुपमा बढिरहेको पाइएको छ ।

दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वातावरणमा उत्सर्जन हुने कार्बनडाइअक्साइड (CO_2) ग्याँसको परिमाण कम गर्ने, वातावरणमा कार्बनडाइअक्साइड ग्याँसको खपत अभिवृद्धि गर्ने र जमिनमा कार्बन सञ्चिति बढाउने जस्ता कार्य जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरणको लागि अति आवश्यकीय कुराहरु हुन् । बढ्दो जलवायु परिवर्तनलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि हरितगृह ग्याँसहरुको उत्सर्जनमा कमी ल्याउन सक्नुपर्दछ । यसका लागि वनजंगलको संरक्षण गरी वायुमण्डलमा रहेको प्रमुख हरितगृह ग्याँस, कार्बनडाइअक्साइडको खपत गरी कार्बनको भण्डार वृद्धि गर्ने र वनबाट हुने कार्बनडाइअक्साइडको उत्सर्जनमा कमि ल्याई जलवायु परिवर्तनको असरलाई कम गर्न सकिन्छ भन्ने सोचबाट रेडप्लसको अवधारणा विकास भएको हो ।

वन विनास तथा वन क्षयीकरणबाट हुने कार्बन उत्सर्जनलाई न्यूनीकरण गर्ने, वनको प्रभावकारी संरक्षण गर्ने र यसको दिगो व्यवस्थापन मार्फत कार्बन सञ्चिति क्षमता अभिवृद्धि गराउने कार्य गरे वापत विकासोन्मुख मुलुकलाई विकसित राष्ट्रहरुबाट प्रोत्साहन स्वरुप प्राप्त हुने भूक्तानीको अवधारणालाई समग्रमा रेडप्लस (Reducing Emissions from Deforestation and Degradation REDD Conservation of Forests Carbon Stock, Sustainable Management of Forests and Enhancement of Forests Carbon Stock) भनिन्छ । रेडप्लस (REDD+) कार्यक्रम अन्तर्गत निम्नलिखित पाँचवटा क्रियाकलापहरु पर्दछन् :

१) वन विनाशका माध्यमबाट हुने उत्सर्जन न्यूनीकरण
२) वन क्षयीकरणका माध्यमबाट हुने उत्सर्जन न्यूनीकरण
३) वन कार्बन सञ्चितिको संरक्षण
४) वनको दिगो व्यवस्थापन
५) वन कार्बनको सञ्चितिमा अभिवृद्धि

रेडप्लस कार्यक्रमको सिलसिलामा नेपाल तयारी चरणबाट कार्यान्वयन चरणमा प्रवेश गर्न लागेको छ। रेडप्लस कार्यक्रमको चरणहरु निम्न बमोजिम रहेका छन्।

पहिलो चरण: तयारी	द्वितीय चरण: कार्यान्वयन	तृतीय चरण: भुक्तानी
राष्ट्रिय रणनीति तर्जूमा, कार्यक्रम तथा कार्ययोजना निर्माण, क्षमता अभिवृद्धि, अध्ययन आदि।	राष्ट्रिय रणनीति, कार्यक्रम, कार्ययोजना कार्यान्वयन, क्षमता अभिवृद्धि आदि।	नतिजामा आधारित भुक्तानीका लागि Monitoring Reporing and Verification (MRV) सम्बन्धी कार्यहरु आदि।

नेपालले आ.व. २०६६।६७ देखि रेड फरेष्ट्री तथा जलवायू परिवर्तन कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आएको छ। यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा हाल विश्व बैङ्कको समेत सहयोग रहेको छ। कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट वन विनास तथा वन क्षयीकरणबाट हुने कार्बन उत्सर्जनमा कमी हुन गई नेपाल उत्सर्जन न्यूनीकरणमार्फत कार्बन व्यापारमा सहभागी भै लाभ प्राप्त गर्ने र सो लाभ सम्बन्धित उत्सर्जन न्यूनीकरण गर्न योगदान गर्ने स्थानीय समुदाय वा निकायहरूले प्राप्त गर्ने छन्। फलत: स्थानीय समुदायले गैर कार्बन लाभ समेत प्राप्त गर्ने हुँदा वनको दिगो व्यवस्थापनमा योगदान अभिवृद्धि हुने अपेक्षा गरिएको छ।

नेपालमा वनले करिब ५९ लाख ६२ हजार हेक्टर भू-भाग ओगटेको छ जुन नेपालको कूल क्षेत्रफलको ४०.३६% हुन आउँछ। नेपालको वनमा कुल कार्बन सञ्चिति १ अर्ब ५ करोड ५० लाख टन (औसत: १७६.९५ टन प्रति हेक्टर) रहेको अनुमान गरिएको छ जसमध्ये ६१.५३% भाग रुखमा (जीवित, सुखड खडा, ढलापडा र सतह मुनिको भाग समेत), ३७.८०% माटोमा र ०.६७% पातपतिंगर (Litter and Debris) मा रहेको छ। यसको अतिरिक्त नेपालमा ६ लाख ४८ हजार हेक्टर बुट्यान क्षेत्र (कुल क्षेत्रफलको ४.३८%) रहेको छ जसमा करिब ६ करोड ९ लाख टन (औसत: १०५.२४ टन प्रति हेक्टर) कार्बन सञ्चिति रहेको छ।

नेपालमा वन विनास र अत्यधिक दाउरा संकलनका कारण हुने वन क्षयीकरणबाट वर्षेनी करिव १३ लाख टन कार्बन डाईअक्साइड ग्याँस उत्सर्जन हुने अनुमान छ। नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका १३ जिल्लामा कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी सन् २०२८ सम्म करिव ३ करोड ४२ लाख टन कार्बनडाईअक्साइड ग्याँस उत्सर्जन कम गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

१.२ रेडप्लस प्रकृयामा नेपालको प्रयास

वन विनास र वन क्षयीकरणलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि नेपालले दशकौं अघिदेखि विभिन्न नीतिगत, संरचनागत तथा कार्यक्रमगत रुपमा पहल कदमी लिँदै आएको छ। रेडप्लसकै

सन्दर्भमा भने नेपालले सन् २००४ मा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धि अन्तर्गत सन् १९९७ मा आएको क्योटो प्रोटोकलको स्वच्छ विकास संयन्त्र (CDM) मा नेपालको सामुदायिक वन लगायतका अन्य वन व्यवस्थापनहरु सन्दर्भमा अनुपयुक्त भएको विचार व्यक्त गरेको थियो र इन्डोनेसियाको बालीमा सन् २००७ मा भएको रेड सम्बन्धी वार्ता र त्यस पछिका रेडप्लस सम्बन्धी वार्ताहरुमा नेपाल सरकार र नागरिक समाजको निरन्तर सहभागिता रहेको थियो। फलस्वरुप सन् २००८ मा नेपालले रेडप्लसको तयारीका लागि विश्व बैङ्कको वन कार्बन साझेदारी सहयोग कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त गर्न स्वयम्सेवी रुपमा अवधारणा पत्र तयार गरी रेडप्लस सम्बन्धी विभिन्न विषयमा चेतनामूलक गोष्ठी र छलफलहरुको शुरुवात गरियो।

यसै समयमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन इकाई (REDD Forestry and Climate Change Cell) स्थापना गरिएको थियो जुन हाल रेड कार्यान्वयन केन्द्रको रुपमा रहेको छ। यस अवधिमा नेपाल सरकारका अलावा विभिन्न दातृ निकाय, गैरसरकारी सङ्घ संस्था तथा विकास साझेदार निकायहरुबाट समेत रेडप्लसका बारेमा परिक्षण परियोजनाहरुको शुरुवात भएको थियो। सन २००८ पछि नै नेपालबाट सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रका प्रतिनिधिहरु रेडप्लस सम्बन्धी वार्ता तथा छलफलमा भाग लिन जाने क्रममा वृद्धि भएको देखिन्छ।

नेपालको रेडप्लस तयारीको चरणमध्ये सन् २००९ लाई महत्वपूर्ण वर्षको रुपमा लिइन्छ। यस वर्षमा रेडप्लसको तयारीका लागि पूर्वतयारी प्रस्तावना (R-PP) तयारी र यसका लागि विभिन्न तहमा छलफल तथा परामर्श गोष्ठीको आयोजना गरिनुका साथै रेडप्लस सम्बन्धी सचेतना र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने परियोजनाहरुको शुरुवात समेत भएको पाइन्छ। यसै वर्षदेखि नर्वे सरकारको सहयोगमा गोरखा, चितवन र दोलखा जिल्लामा रहेका लुधिखोला, कयरखोला र चर्नावती जलाधार क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनहरुमा रेडप्लसको लाभांश वितरण सम्बन्धी ३ वर्षे परीक्षण परियोजना लागू भएको थियो।

यसका साथै सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अवधारणा विकासका लागि व्यापक रुपमा छलफल, संवादको कार्य अगाडि बढाइएको थियो। यसै वर्षको अन्त्यतिर नेपाल सरकारले रेडप्लस सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन इकाईको स्थापना गर्नुका साथै अन्य संस्थागत संरचनाहरुको समेत स्थापना गरेको थियो।

रेडप्लसको तयारीका लागि नेपालले तयार गरेको पूर्वतयारी प्रस्तावमा राष्ट्रियस्तरबाट पारीत भई सन् २०१० को अप्रिलमा विश्व बैङ्कमा पेश भएको तथा सोही वर्षको जुनमा विश्व बैङ्कबाट नेपालको रेडप्लस सम्बन्धी पूर्वतयारी प्रस्तावना पारित गरेपछि रेडप्लसको तयारीका काममा तिव्रता आएको थियो।

विश्व बैङ्क बाहेक नेपालमा रेडप्लसको परीक्षणका लागि नर्वे, अमेरीका, बेलायत, स्विट्जरल्याण्ड, फिनल्याण्ड, जापान लगायतका मुलुकहरुद्वारा सहयोग गर्न शुरुवात भएको थियो । सन २०११ देखि २०१२ मा तयारी चरणका विभिन्न कार्यक्रमहरु जस्तैः रेडप्लसका लागि आवश्यक पर्ने तथ्य तथ्याङ्कहरुको तयारीका लागि अध्ययन अनुसन्धान, वन विनासका कारक तत्वहरुको विष्लेषण, भू-उपयोगको अर्थराजनीति, नेपालको वन क्षेत्रको आर्थिक महत्व, सामाजिक तथा वातावरणीय रणनीतिक मूल्यांकन, कार्बन स्वामित्व, वनको आधारविन्दु, वन कार्बन मापन मार्गदर्शनको विकास, अनुगमन प्रतिवेदन तयारी र प्रमाणिकरण, रेडप्लसको प्राविधिक विषयमा आवश्यक पर्ने अन्य विषयहरुको अध्ययन र विधिहरु विकास, भू-परिधि तह (Landscape Level) मा रेडप्लसको परीक्षणका लागि तयारी जस्ता विषयमा गहन अध्ययन साथै राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति (National REDD+ Strategy) तयारीका लागि खाका विकास र छलफल तथा परामर्शहरुको शुरुवात भएको पाइन्छ ।

त्यसैगरी सन् २०१३ देखि २०१५ सम्ममा रेडप्लस तयारी चरणका विभिन्न महत्वपूर्ण कार्यहरु सम्पन्न भएको पाइन्छ । यस अवधिमा विश्व बैङ्कमा तराई भू-परिधि क्षेत्रका लागि उत्सर्जन कटौती कार्यक्रम अवधारणा पत्र (Emission Reduction Programme Idea Note ER-PIN) तयार गरी पेश, रेडप्लस तयारीका लागि आवश्यक रेडप्लस रणनीति तयारी, मापन, प्रतिवेदन र प्रमाणिकरण (Monitoring Reporting and Verification MRV) प्रणालीको विकास तयारी, लाभांस वितरण तथा कार्बन उत्सर्जन आधार रेखा (Reference of Emission Level REL) आदि विषयमा अध्ययनको शुरुवात भएको थियो । यसका साथै रेडप्लस रणनीति र यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने संस्थागत संरचना र अन्य दस्तावेजहरुको तयारी, खास गरी तराई भू-परिधि क्षेत्रका लागि उत्सर्जन कटौती कार्यक्रम (Emission Reduction Programme Document- ERPD) तयार गर्ने प्रकृया यस अवधिमा शुरु भएको पाइन्छ ।

रेडप्लस तयारी पहिलो चरण (सन् २००९ देखि २०१५) मा सञ्चालन गरेका उल्लिखित कृयाकलाप तथा अध्ययन अनुसन्धानहरुले नेपालको रेडप्लस सम्बन्धी Warsaw Framework तयारीका लागि चाहिने आवश्यक सूचना, तथ्य तथा तथ्याङ्क संकलनमा ठूलो भूमिका खेलेको पाइन्छ ।

नेपालले रेडप्लस तयारीका लागि चाहिने आवश्यक नीति तथा प्रारुपहरु (Warsaw Framework) को विकास रेडप्लस तयारीको पहिलो चरणमा सम्पन्न गरी नसकेकोले विश्व वैंकले तयारी चरणमा बाँकी काम सम्पन्न गर्न (रेडप्लस तयारी दोश्रो चरणको) अनुदान रकम उपलब्ध गराएको थियो । उक्त सहयोगबाट सन् २०१६ मा विभिन्न महत्वपूर्ण कार्यहरु सम्पन्न भएको पाइन्छ । खास गरी सन् २०१६ मा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय प्रारुप महासन्धिमा नेपालको राष्ट्रिय वनको आधार तह (National Forest Reference Level) पेश भएको, वन लगानी योजना (Forest Investment Plan) तयारी, राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति

(National REDD+ Strategy) को मस्यौदा तयारी, राष्ट्रिय वन सूचना प्रणाली (National Forest Information System) को पोर्टल तयारी भई तथ्याङ्क समेत प्रविष्टि गरिएको थियो ।

यसै वर्ष REDD+ Himalaya परियोजनाको विभिन्न कार्यक्रमहरु गोरखा, चितवन र दोलखामा कार्यान्वयन शुरुवात भएको र रेडप्लस कार्यक्रममा लैङ्गिक सम्मिलन (Gender Integration in REDD+) सम्बन्धमा मार्गचित्र तथा लैङ्गिक कार्ययोजना तयारी समेत भएको थियो ।

सन् २०१७ मा तराई भू-परिधि क्षेत्रका १२ जिल्लाका लागि कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण दस्तावेज (Emission Reduction Program Document (ERPD)) र रेडप्लस कार्यक्रममा लैङ्गिक सम्मिलन (Gender Integration in REDD+ Program) सम्बन्धमा मार्ग चित्र तथा लैङ्गिक कार्ययोजना तयार गरी विश्व बैङ्कमा पेश गरिएको थियो । यसै वर्षको अन्त्यमा नेपालबाट पेश भएको वन लगानी योजना (Forest Investment Plan- FIP) लाई World Bank's FIP Sub-committee ले स्वीकृत गरेको थियो ।

नेपालको रेडप्लस तयारी प्रकृयामा सन् २०१८ मा नेपालको राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति, राष्ट्रिय वन आधार तह स्वीकृत भएको थियो । यसै वर्षमा Biodiversity Monitoring Protocal for REDD+ तयार गर्ने काम सम्पन्न भयो । सन् २०१९ मा नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका १३ जिल्लामा सञ्चालन हुने कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत कार्बन व्यापारबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँट योजना तयार गरिएको छ । यी सबै कार्यबाट नेपाललाई उत्सर्जन न्यूनीकरण सम्बन्धित विभिन्न कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न ढोका खुलेको छ ।

नेपालले आगामी दिनहरुमा वन लगानी योजना अन्तर्गत समृद्धिको लागि वन परियोजनाको दस्तावेज अन्तिम रुप दिने, नेपालको राष्ट्रिय वन आधार तह (National Forest Reference Level) अद्यावधिक गर्न बाँकी अध्ययनहरु पूरा गर्ने, विभिन्न रुख प्रजातिहरुको Allometric Equation तयार पार्ने, उत्सर्जन न्यूनीकरण दस्तावेजको आर्थिक विश्लेषण, सुरक्षा रक्षण सूचना प्रणाली (Safeguard Information System) र कार्बन रजिष्ट्रिको विकास गरी विश्व बैङ्कसँग उत्सर्जन न्यूनीकरणको बिक्री गर्ने सम्झौता (Emission Reduction Payment Agreement-ERPA) गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

रेडप्लस कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नेपालको तर्फबाट तयारी चरणमा हालसम्म भए गरेका र कार्यान्वयन र भूक्तानीको चरणमा हुने कार्यहरुलाई निम्न चित्र नं. २ मा देखाइएको छ भने विस्तृत विवरण **अनुसूची १** मा छ ।

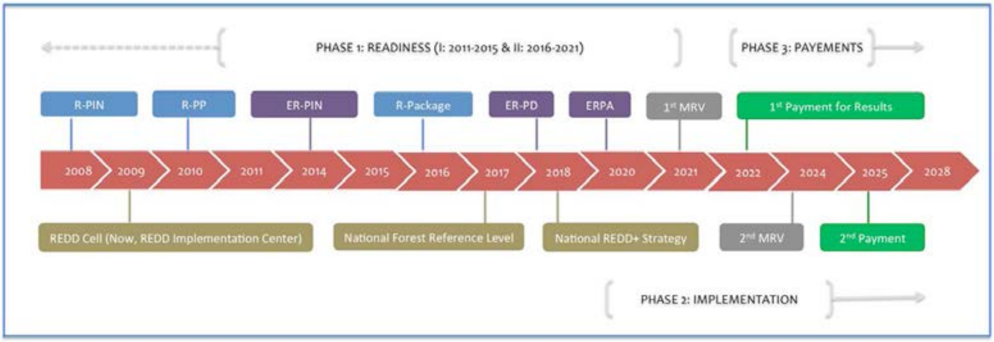

चित्र नं. २ : नेपालमा रेडप्लसको विकासक्रम

१.३ रेडको साङ्गठनिक संरचना

नेपालमा रेडप्लस कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा तयारी र नतिजामूलक कार्यान्वयनको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयमार्फत् छुट्टै संरचना रहेको छ । रेड सम्बन्धी विषयहरुलाई नेपाल सरकारले विशेष महत्व दिएको पाइन्छ । यसले सम्पादन गर्ने कार्यहरु राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा हुने भएकोले यसले गर्ने कार्यहरुको व्यवस्थापन तथा नीतिगत निर्देशनको लागि उच्च तहदेखि कार्यान्वयन तहसम्म निम्न बमोजिमको संरचनाहरु रहेको छ ।

१.३.१ राष्ट्रिय रेडप्लस निर्देशक समिति

रेडसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरुलाई निर्णय प्रकृयामा समावेश गर्नका लागि उच्च तहमा २४ सदस्यहरु रहने गरी वन तथा वातावरण मन्त्रालयका माननीय मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा विभिन्न मन्त्रालयका सचिवहरु (वन तथा वातावरण मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, ऊर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी, गरिबी निवारण मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय), राष्ट्रिय योजना आयोग तथा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका सचिवहरु, सातवटै प्रदेशस्थित उद्योग, पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिवहरु, स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिमूलक सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधिहरु तथा अन्य साझेदार सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधिहरु सदस्य तथा रेड कार्यान्वयन केन्द्रका प्रमुख सदस्य सचिव रहने गरी बहुपक्षीय, बहुसरोकारवाला उच्चस्तरीय नीतिगत संरचनाको रुपमा राष्ट्रिय रेडप्लस निर्देशक समिति रहेको छ ।

यस संरचनाको मुख्य उद्देश्यहरु रेड कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नका लागि नीति तथा कार्यक्रमहरुका बीच सामञ्जस्यता कायम गर्न आवश्यक वित्त एवं अन्तर मन्त्रालय समन्वय र सहकार्य जुटाउन सहयोग गर्ने रहेको छ । समग्र नीतिगत मार्गदर्शन गर्नुका साथै रेडप्लस कार्यान्वयन र यसमा विभिन्न क्षेत्र र सरोकारवालाहरुको प्रतिनिधित्व गराउने कुराको रेखदेख गर्ने कार्यक्षेत्र रहेको छ ।

१.३.२ राष्ट्रिय रेडप्लस समन्वय समिति

दोश्रो तहमा वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिवज्यूको अध्यक्षतामा वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न महाशाखाका सहसचिवहरु, विभिन्न विभागका महानिर्देशकहरु, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र तथा रेड कार्यान्वयन केन्द्रका प्रमुख तथा अन्य साझेदार सङ्घ संस्थाका प्रतिनिधिहरु समेत गरी २२ सदस्य रहने गरी राष्ट्रिय रेडप्लस समन्वय समिति रहने व्यवस्था छ । राष्ट्रिय रेडप्लस समन्वय समितिले रेडप्लस स्थायी समितिको बैठकका लागि विषयवस्तुहरु सिफारिस गर्ने, रेडप्लसको कार्यान्वयन र सोको अनुगमन गर्ने, अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदनहरु अनुमोदन गर्ने लगायतका प्राविधिक प्रकृतिका कार्यहरु गर्दछ ।

१.३.३ रेड कार्यान्वयन केन्द्र

रेडप्लस सम्बन्धी दैनिक प्रशासनिक कार्यहरु सञ्चालन गर्नका लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत रेड कार्यान्वयन केन्द्रको स्थापना गरिएको छ। यस केन्द्रमा बजेट तथा कार्यक्रम शाखा, दूर संवेदन तथा भू-सूचना प्रणाली शाखा, जलवायु व्यवस्थापन शाखा र आर्थिक तथा प्रशासन शाखा रहेका छन् । यस केन्द्रको नियमित कार्य सञ्चालनको लागि १४ जना कर्मचारीहरुको दरबन्दी रहेको छ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण चित्र नं. ३ र ४ मा दिइएको छ।

नेपालमा रेडको प्रभावकारी रुपमा तयारी र नतिजामूलक कार्यान्वयनको जिम्मेवारी पाएको रेड कार्यान्वयन केन्द्रको काम, कर्तव्यहरुमा मुख्यत रेडप्लसको नतिजामूलक भूक्तानी प्राप्तिका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कोषहरु पहिचान गरी पहुँच पुऱ्याउने, रेडप्लस सम्बन्धी नीति निर्माण र निर्णयका लागि विभिन्न क्षेत्र र सरोकारवालाहरुसँग समन्वय गर्ने, वनक्षेत्रबाट हुने हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनको विषयलाई नियमन गर्न समन्वय गर्ने, रेडप्लसबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँटका लागि समन्वय गर्ने, रेडप्लसमा सुरक्षा रक्षणको (Safeguard) कार्यान्वयन र अनुगमनमा समन्वय गर्ने, राष्ट्रिय वन सूचना प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्ने, राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति र उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि समन्वय गर्ने, रेडप्लस सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथा प्रकाशन र प्रचार प्रसार गर्ने, वन कार्बनको दर्ता, राष्ट्रिय वन अनुगमन प्रणालीको स्थापना र कार्बन मापन, प्रतिवेदन तयारी र प्रमाणिकरणको लागि वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रसँग समन्वय गर्ने, उत्सर्जन न्यूनिकरण कार्यक्रम अनुसार निजी वनलाई प्रोत्साहन गर्नका लागि निजी वनधनीहरुसँग सम्झौता गर्ने व्यवस्थाहरुको विकास गर्ने रहेका छन् ।

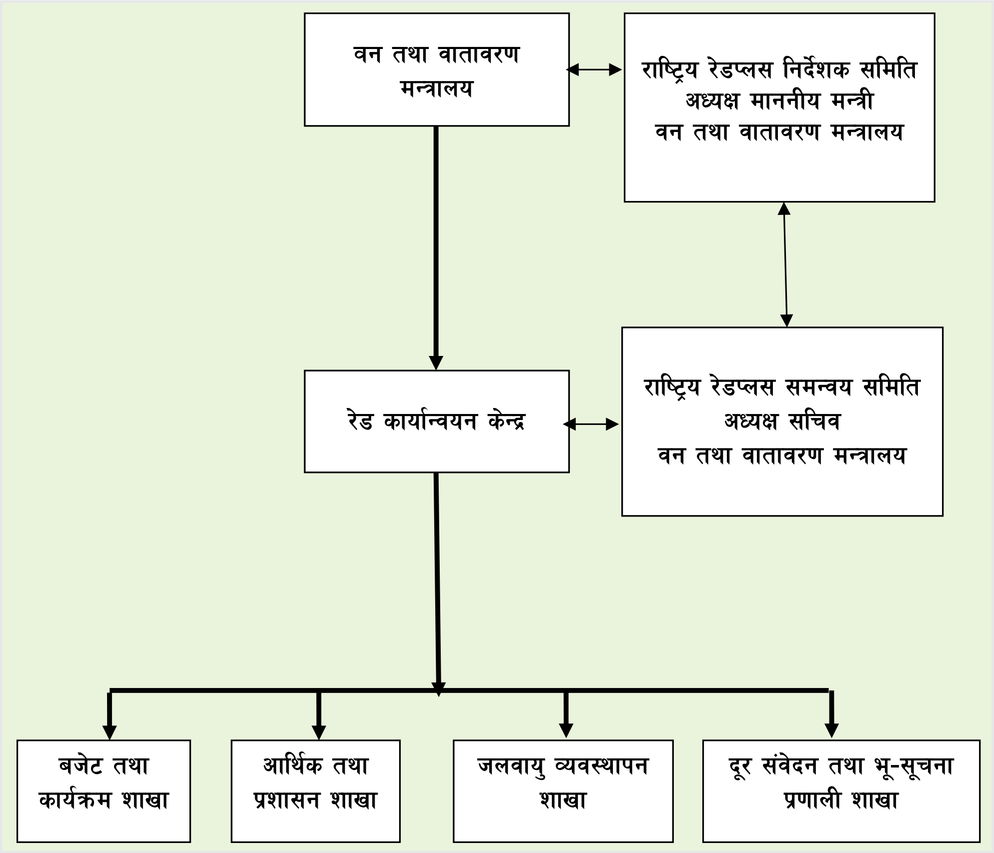

चित्र नं. ३ : नेपालमा रेडको साङ्गठनिक संरचना

१.४ रेड कार्यान्वयन केन्द्रको कार्य विवरण

कार्बन सेवा, कार्बन सञ्चिति, कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण, कार्बन व्यापार र सोबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँट जस्ता कार्य सङ्घको कार्यक्षेत्रमा पर्ने र नेपाल सरकारले गर्नु पर्ने संबैधानिक, नीतिगत र कानुनी व्यवस्था रहेको छ । नेपालको प्रचलित संवैधानिक, नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था अनुसार पनि यी सम्बन्धी कार्यहरु सङ्घ वा नेपाल सरकारको तर्फबाट हालसम्म यी कार्यहरु यस केन्द्रले गर्दै आइरहेको छ ।

नेपालको संविधान (२०७२) बमोजिम सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने र कार्बन सेवा सङ्घको अधिकार सूचिमा (**अनुसूची ५**) रहेको छ ।वन ऐन, २०७६ मा कार्बन सेवा र सोबाट प्राप्त हुने सेवालाई वातावरणीय सेवाको रुपमा लिइएको (दफा २ (भ)) र कार्बन सञ्चिति तथा उत्सर्जन न्यूनीकरणबाट प्राप्त लाभको व्यवस्थापन, उपयोग तथा लाभांशको बाँडफाँट नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम

हुने (दफा ४४ (क)) उल्लेख छ। त्यसै गरी वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ मा नेपाल सरकारले कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण र सञ्चितिकरणका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिबाट स्थापित संयन्त्र, विदेशी सरकार वा संस्था, व्यवसायिक निकाय वा नीजि क्षेत्रसँग हुने कार्बन व्यापारमा भाग लिन सक्ने व्यवस्था (दफा २८ (१)) रहेको छ।

वन नीति, २०७५ मा कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण गर्न काठको उत्पादन र सदुपयोग बढाउने साथै वन क्षेत्रबाट कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरणमा पुऱ्याइने योगदान वापत अन्तर्राष्ट्रिय संयन्त्रबाट भूक्तानी पाउने अवसरको उपयोग गरिने नीतिगत व्यवस्था रहेको पाइन्छ। राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६ मा दिगो वन व्यवस्थापन अवलम्बन गरी वनको कार्बन सञ्चिति वृद्धि गरिने, रेडप्लस मार्फत कार्बन सञ्चिति बढाई प्राप्त आर्थिक लाभको न्यायोचित वितरण गरिने, रेडप्लस र कार्बन व्यापार आदिबाट वित्तीय श्रोत प्राप्ति र परिचालन गरिने उल्लेख छ। नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ बमोजिम कार्बन सेवा र कार्बन सञ्चिति नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा रहेकोमा वन विनाश र वनको क्षयीकरण रोकी वनको दिगो व्यवस्थापन मार्फत कार्बन सञ्चिति बढाई कार्बन व्यापार गर्ने सम्बन्धी काम यस केन्द्रको कार्य जिम्मेवारीमा पर्दछ।

हालको रेड कार्यान्वयन केन्द्र (प्रस्तावित राष्ट्रिय रेडप्लस केन्द्र) को कार्यक्रम र कार्य जिम्मेवारी देहाय बमोजिम छन्

- नेपालको वनस्रोतलाई कार्बन व्यापारमा लैजान आधारहरू तयार गर्ने सम्बन्धी।
- वन कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम लगायत रेडप्लस रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सम्बन्धी।
- वन कार्बन सञ्चिति तथा उत्सर्जन न्यूनीकरणको परिणाममा आधारित भूक्तानीको दावी सम्बन्धी।
- वनस्रोतको दिगो व्यवस्थापन सम्बन्धी।
- वन विनास तथा वनको क्षयीकरण नियन्त्रणका लागि समन्वय सम्बन्धी।
- वनस्रोतबाट प्राप्त हुने कार्बन तथा गैह्रकार्बन लाभहरुको पहिचान गरी तिनको दिगो उपयोगको व्यवस्था सम्बन्धी।
- रेडप्लससँग सम्बन्धित रणनीति, योजना, कार्यक्रम, सम्झौता, प्रचारप्रसार तथा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी।
- रेडप्लसमा कार्यरत सङ्घसंस्था, दातृनिकायसँग समन्वय र सहकार्य गरी नेपालको समग्र रेडप्लस प्रक्रिया र विकासलाई दिशा निर्देश गर्ने सम्बन्धी।

- रेडप्लससँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय, वित्त प्रवन्ध, अन्तर्राष्ट्रिय वार्ता, गुनासो व्यवस्थापनको समन्वय, अध्ययन अनुसन्धानको प्रकाशन सम्बन्धी ।
- कार्बन तथा गैरकार्बन लाभहरुको न्यायोचित बाँडफाँट सम्बन्धी ।
- रेडप्लसको तयारी, कार्यान्वयन, क्षमता अभिवृद्धि, ज्ञानको व्यवस्थापन, परिणाममूखी भूक्तानी आदिका लागि प्रस्ताव लेखन, प्रस्तुति तथा पैरवी गर्ने सम्बन्धी ।
- रेडप्लससंग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय निकायको सम्पर्क विन्दू भई काम गर्ने सम्बन्धी ।
- वन कार्बनको संरक्षण तथा सञ्चिति बढाउने कार्यहरु सम्बन्धी ।
- रेडप्लस वा अन्य कार्बन ब्यापार संयन्त्रमा समावेश हुन चाहने नीजि वन धनीहरुलाई आवद्ध गराउने सम्बन्धी ।
- रेडप्लस लगायत कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण तथा कार्बन सञ्चितिसँग सम्बन्धित वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी ।
- रेडप्लससँग सम्बन्धित जैविक विविधता अनुगमनको तयारी तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी ।
- कार्बन रजिष्ट्री, राष्ट्रिय वन सूचना प्रणाली, 'सुरक्षा रक्षण सूचना प्रणाली' व्यवस्थापन सम्बन्धी ।
- अन्य सम्बन्धित कार्यहरु ।

१.४.१ बजेट तथा कार्यक्रम शाखा

- रेड कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने नीति तथा रणनीतिको तर्जुमा गर्ने ।
- दिर्घकालीन, अल्पकालीन र आवधिक योजना तथा कार्यक्रमहरु तर्जूमा गरी तोकिएको समयभित्र प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- बैठक, सभा, सम्मेलन, अध्ययन भ्रमण आदिबारे कार्यक्रम स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने ।
- कार्यक्रम आयोजनाको मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- दातृ निकायलाई पठाउनु पर्ने प्रगति विवरणहरु समयमै तयार गरी प्रमुख समक्ष स्वीकृतिको लागि पेश गर्ने ।
- Mid term Review, Emission Reduction (Programme Idea Note / Readlines) Package तयारी गर्ने कार्यमा सहयोगी निकायसँग समन्वय गर्ने र भए गरेको प्रगतिको जानकारी प्रमुखलाई गराउने ।

- R-PP कार्यान्वयनको चरणमा गर्नुपर्ने प्रचार प्रसार एवं क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि आवश्यक पर्ने मार्गचित्र तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- रेड नमूना परीक्षण (Piloting) बाट प्राप्त भएका सिकाई र अभ्यासहरुको जानकारी/विवरण संकलन गरी मस्यौदा तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- रेड नमूना परीक्षण (Piloting) सम्बन्धी विवरण अद्यावधिक गरी वेभसाइटमा Upload गर्न सहयोग गर्ने ।
- रेड सम्बन्धी प्रचार प्रसार सामग्रीहरु तयारी, उत्पादन गर्न मस्यौदासहित प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- यस इकाईको Outreach Plan तयार गरी सो को कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने श्रोत र कार्यान्वयनको रुपरेखा तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- रेड कार्य समुह र बहुसरोकारवालाहरुको बैठक/गोष्ठीको लागि आवश्यक पर्ने तयारी गर्ने र भएका निर्णय एवं छलफलका बुँदाहरु टिपोट गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- तोकिएका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१.४.२ जलवायु व्यवस्थापन शाखा

- जलवायु परिवर्तन समानुकूलन सम्बन्धी आयोजनाको सोचपत्रहरु तयार गरी केन्द्र प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- पारिस्थितिक तथा समुदायमा आधारित समानुकूलन सम्बन्धी कार्यक्रमबारे सोचपत्र तयार गरी केन्द्र प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- वनमा आधारित समानुकूलन कार्यक्रमको सम्पर्क विन्दू (Focal Point) को रुपमा रही कार्यक्रमहरुको समन्वय गर्ने ।
- नमूना परीक्षणका रुपमा कार्यान्वयन भइरहेका समानुकूलन कार्यक्रमहरुको विवरण अद्यावधिक गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- यस शाखाको कार्यसँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, तालिम, गोष्ठी, सेमिनार आदि सञ्चालनको लागि लागत अनुमान सहित कार्यक्रम स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने ।
- आफ्नो शाखाबाट सम्पादित कार्यको मासिक, चौमासिक र वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- तोकिएका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१.४.३ दूर संवेदन तथा भू-सूचना प्रणाली शाखा

- यस शाखाबाट मापन, प्रतिवेदन र प्रमाणिकरणसँग (MRV) सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने सेवा प्रदायकलाई सहजिकरण गर्ने एवं विषयगत प्राविधिक समितिमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- रेड कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने कार्बन मापन, अनुगमन प्रतिवेदन प्रमाणिकरणसँग सम्बन्धित विषयवस्तुमा गरिने अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी भई अभिलेख अद्यावधिक गर्ने ।
- कार्बन मापन र आँकलन गर्ने सम्वन्धि सञ्चालित Piloting कार्यलाई रेड कार्यान्वयन केन्द्रको तर्फबाट समन्वय र सहजिकरण गर्ने ।
- यस शाखासँग सम्बन्धित अध्ययनहरुमा संलग्न सेवा प्रदायकसँग Focal Point को रुपमा रही प्रक्रिया र विधिबारे पूर्ण जानकारी राख्ने ।
- आफ्नो शाखाबाट सम्पादित कार्यको मासिक, चौमासिक र वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी प्रमुख समक्ष पेश गर्ने ।
- वन मापन र अनुगमन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी नवीनतम प्राविधिक ज्ञानबारे अध्ययन/अनुसन्धान गरी सहकर्मी बीचमा छलफल/प्रसार गर्ने ।
- यस शाखाको कार्यसँग सम्वन्धित विषयमा तालिम, गोष्ठी, सेमिनार सञ्चालनको लागि कार्यक्रम स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने ।
- तोकिएको अन्य कार्यहरु समेत गर्ने ।

१.४.४ आर्थिक प्रशासन शाखा

- आयोजना लेखा तयार गर्ने ।
- समयमै शोधभर्ना माग गर्ने ।
- विनियोजित रकम बाँडफाँट तथा खर्चको फाँटवारी तयार गर्ने ।
- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- लेखापरीक्षण गराउने ।
- बेरुजुको लगत राखी फछ्र्यौट गर्ने, गराउने तथा सम्परीक्षण गराउने ।
- आवधिक प्रतिवेदन तालुक निकायमा पठाउने ।
- तोकिए वमोजिमका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

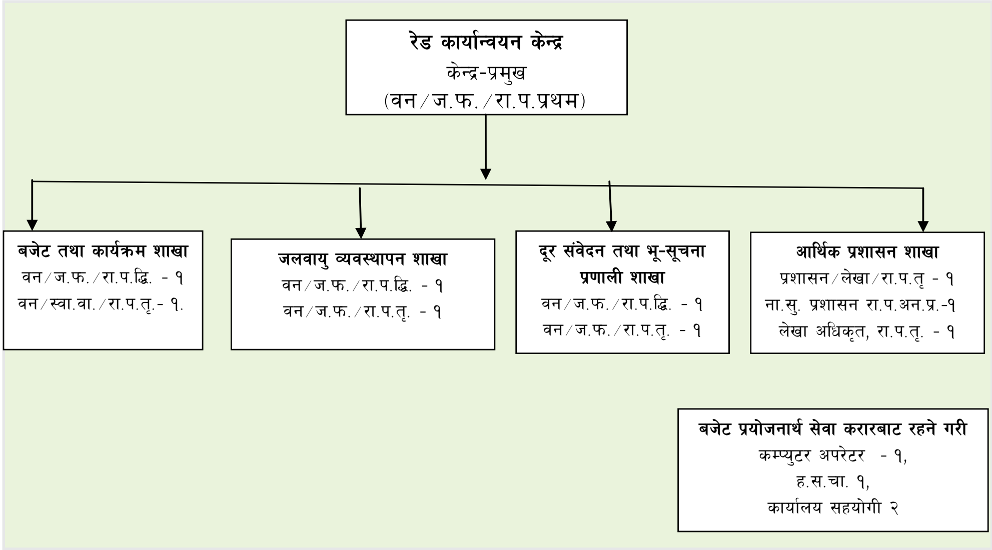

चित्र नं. ४ : रेड कार्यान्वयन केन्द्रको दरबन्दी संरचना

प्रदेश स्तरमा रेड सम्बन्धी कार्यहरुको समन्वय गर्नको लागि प्रदेश वन निर्देशनालय अन्तर्गत एक फोकल डेस्क स्थापना गरिएको छ । यसले निम्न कार्यहरुमा समन्वय गर्ने गर्दछ ।

- रेड कार्यान्वयन केन्द्रसँगको समन्वयमा स्वीकृत कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन ।
- स्थानीय तह तथा समुदायहरुसँग प्रदेश स्तरमा समन्वय गर्ने ।
- रेड सम्बन्धी कियाकलापहरुको कार्यान्वयनमा समन्वयको कार्य गर्ने ।

भाग २

सम्पन्न क्रियाकलापहरूको विवरण

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा रेड कार्यान्वयन केन्द्रमार्फत् मुख्य गरी रेड कार्यान्वयनको लागि तयारी चरणमा सहयोग पुग्ने किसिमका कियाकलापहरु कार्यान्वयन गरिएको थियो । यस आ.व.मा सम्पन्न भएका प्रमुख कियाकलापहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

२.१ लाभ वितरण योजना (Benefit Sharing Plan) तयारी

नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रका विभिन्न १३ जिल्लामा सञ्चालन हुने कार्बन उत्सर्जन न्यूनिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत कार्बन व्यापारबाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने लाभको बाँडफाँट के कसरी गर्ने भन्ने सम्बन्धमा प्रस्तावित योजना तयार गरिएको छ । प्रस्तावित लाभ वितरण योजना उपर समिक्षा तथा संशोधनका श्रृङ्खलाहरु चलिरहेको तथा यो योजना हाल सुझावसहित संशोधनको चरणमा रहेको छ । यस लाभ वितरण योजनामा आवश्यक संशोधन पश्चात् स्वीकृत गरी कार्यान्वयन हुनेछ। यस कार्यक्रम सेवाप्रदायक मार्फत सञ्चालन गरिएको र कुल रु. ५१,३६,०००।- खर्च भएको थियो ।

चित्र नं. ४ : वन तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिवज्यू डा. विश्वनाथ ओलीज्यू रेडप्लस सम्बन्धी तयारी चरण तथा लाभांस वितरणको प्रारुप सम्बन्धमा सरोकारवालाहरु सहितको छलफलमा

२.२ पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा राष्ट्रिय वनको श्रोत सर्भेक्षण

नेपालको राष्ट्रिय वनश्रोत सर्भेक्षण गर्नुका साथसाथै राष्ट्रिय वन सूचना प्रणाली विकासको लागि टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत नेपालको मध्य पहाडी, उच्च पहाडी तथा उच्च हिमाली क्षेत्रमा रहेको वन श्रोतको सर्भेक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । यो कार्यक्रम वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको समन्वय तथा प्राविधिक सहयोगमा सम्पन्न गरिएको हो ।

यस सर्भेक्षणको क्रममा आ.व. २०७५/७६ मा नेपालको मध्य पहाडी क्षेत्रका १९ जिल्लाका ५८ क्लस्टरका १८३ वटा स्थायी नमूना प्लटहरु मापन गरिएको थियो । त्यसैगरी पूर्वी र मध्य नेपालको उच्च पहाडी तथा उच्च हिमाली क्षेत्रका ९ जिल्लाका ३८ क्लस्टरका १२४ वटा स्थायी नमूना प्लटहरु मापन गरिएको थियो । यी सबै कामहरु सम्पन्न गर्नको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. ३,३५,९४,०००।- खर्च भएको थियो । यस सम्बन्धी विवरण **अनुसूची २ र ३** मा समावेश छ ।

चित्र नं. ५ : सोलुखुम्बु जिल्लाको पताले क्षेत्रमा स्थायी नमूना प्लट पुनः मापन कार्यको अनुगमन, २०७५, फोटोः शंकर अधिकारी

२.३ स्थानीय पालिकाहरुको भू-उपयोग योजना तयारी

उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रमले समेटेका तराइका विभिन्न १३ जिल्लाहरुमा अवस्थित नगरपालिकाहरुमा अव्यवस्थित पूर्वाधार निर्माण कृयाकलापले हुनसक्ने वनको क्षयीकरण कम गर्ने उद्देश्यले आधुनिक तथा एकिकृत भू-उपयोग योजना तयार गर्नको लागि यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गतका कृयाकलापहरुलाई २ वटा क्लस्टरमा विभाजन गरी सञ्चालन गरिएको थियो ।

क्लस्टर १ अन्तर्गत धनगढी उप महानगरपालिका, लम्की चुहा नगरपालिका, वरवर्दिया नगरपालिका, कोहलपुर नगरपालिका र तुल्सीपुर उप महानगरपालिका गरी विभिन्न ५ वटा नगरपालिका तथा क्लस्टर २ अन्तर्गत जितपुर सिमरा उपमहानगरपालिका, निजगढ नगरपालिका, चन्द्रपुर नगरपालिका, हरिवन नगरपालिका र पर्सागढी नगरपालिका गरी विभिन्न ५ वटा समेत गरी दुईवटै क्लस्टरमा जम्मा १० वटा नगरपालिकाहरुको भू-उपयोग योजना तयार पार्ने काम सम्पन्न भएको थियो । यी १० वटै भू-उपयोग योजना तयार गर्नको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. ८८, ५७, ०००।- खर्च भएको थियो । यो कार्य सेवा प्रदायकबाट सञ्चालन गरिएको थियो ।

२.४ तराईका जिल्लाहरुमा कृषि वन कार्यक्रम

कृषि वन कार्यक्रम अन्तर्गत हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने तथा स्थानीय कृषकहरुको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याई वन प्रतिको निर्भरता कम गराउने उद्देश्यले उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रमले समेटेका तराइका जिल्लाहरुमा यो कृषि वन अध्ययन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस

चित्र नं. ६ : रुपन्देही मर्चवारमा रहेको नीजि वनका धनी हजरत बेलालसँग निजी वन संजालका अध्यक्ष श्री जगन्नाथ कुर्मी, सम्मरीमाई गाँउपालिका वडा नं. ७, फोटो पशुपति कोइराला २०७६

कार्यक्रम अन्तर्गतका कृयाकलापहरुलाई २ वटा क्लस्टरमा विभाजन गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । क्लस्टर १ अन्तर्गत बारा, पर्सा र रौतहट जिल्ला तथा क्लस्टर २ अन्तर्गत नवलपरासी, रुपन्देही र कपिलवस्तु जिल्लाहरु गरी उत्सर्जन न्यूनिकरण कार्यक्रम लागू भएका ६ वटा जिल्लाहरुमा कृषि वन कार्यक्रम अन्तर्गत उक्त क्षेत्रमा हालको कृषि वनको अवस्था र भावी सम्भावना सम्बन्धमा अध्ययन गरिएको थियो। यसरी ६ वटै जिल्लामा संचालित उक्त अध्ययनको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. ४८,०५,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.५ सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण

सामुदायिक वनहरुको समुचित व्यवस्थापन भई वनबाट प्राप्त हुने वन पैदावारको उपलब्धता तथा वातावरणीय सेवाहरुमा वृद्धि हुन सकोस् भन्ने उद्देश्यले सामुदायिक वनहरुको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारीमा सहयोग पुऱ्याउन यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गतका कृयाकलापहरुलाई विभिन्न ६ वटा क्लस्टरमा विभाजन गरी प्रत्येक क्लस्टरमा २५० गोटाका दरले देशभरिका विभिन्न जिल्लाहरुमा गरी जम्मा १५०० वटा सामुदायिक वनका कार्ययोजनाहरु नविकरण गर्ने काम सम्पन्न गरिएको थियो ।

चित्र नं. ७ : सामुदायिक वनबाट सोत्तर तथा दाउरा संकलन गरिरहेको उपभोक्ताहरु

उक्त १५०० वटा कार्ययोजनाहरु परिमार्जन गर्नको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. ३,७३,२६,०००।- खर्च भएको थियो । रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट आ.व. २०७५/७६ मा परिमार्जन भएका सामुदायिक वनहरु सम्बन्धी थप विवरण **अनुसूची ४** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र नं. ८ : तल्लो गहते सामुदायिक वनमा ईन्भेन्ट्री कार्यमा उपभोक्ता सहभागी, इन्द्रावती ८ सिन्धुपाल्चोक फोटो कृष्ण खडका

२.६ मध्यवर्ति सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्षका मध्यवर्ति क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनहरुको समुचित व्यवस्थापन भई वनबाट प्राप्त हुने वन पैदावारको उपलब्धता तथा वातावरणीय सेवाहरुमा वृद्धि हुन सकोस् भन्ने उद्देश्यले मध्यवर्ति सामुदायिक वनहरुको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारीमा सहयोग पुऱ्याउन यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न राष्ट्रिय निकुञ्जका मध्यवर्ति क्षेत्रमा रहेका ४० वटा सामुदायिक वनहरुका कार्ययोजनाहरु नविकरण गर्ने गराउने काम सम्पन्न गरिएको थियो । उक्त ४० वटा कार्ययोजनाहरु नविकरण गर्नको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. २०,१३,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.७ कबुलियती वन कार्ययोजना नविकरण

कबुलियती वनको रुपमा स्थानीय कृषकहरुको समुहलाई निश्चित अवधिको लागि हस्तान्तरण गरिएको हैसियत बिग्रिएका वन क्षेत्रहरुमा हरियाली प्रवर्द्धन तथा आयआर्जनका कृयाकलाप

सञ्चालन गरी कृषकहरुको आर्थिक स्तर उकास्न तथा वन क्षेत्रको विकासमा समेत टेवा पुगोस् भन्ने उद्देश्यले कबुलियती वनहरुको कार्ययोजना नविकरणमा सहयोग पुऱ्याउन यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न ८ वटा कबुलियती वन उपभोक्ता समुहहरुको कार्ययोजनाहरु नविकरण गर्ने काम सम्पन्न गरिएको थियो । उक्त ८ वटा कार्ययोजनाहरु नविकरण गर्नको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. ७,६७,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.८ समुदायमा आधारित वनको दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयारी

नेपालको उत्सर्जन न्यूनिकरण कार्यक्रमले समेटेका तराईका जिल्लाहरुमा दिगो वन व्यवस्थापन मार्फत् वनजन्य आम्दानीमा वृद्धि गराउने साथसाथै उत्सर्जन न्यूनीकरण गरी कार्बन सञ्चितिमा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले समुदायमा आधारित वनहरुको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारीमा सहयोग गर्ने अभिप्रायले यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत तराई भू-परिधि क्षेत्रका विभिन्न १५ वटा समुदायमा आधारित वनहरुको वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना तयारी गर्ने काम सम्पन्न भएको थियो । वन व्यवस्थापन योजना तयारीको क्रममा समुहको सामाजिक तथा आर्थिक विश्लेषण, वन श्रोतको मापन र ब्लक तथा कम्पार्टमेन्ट विभाजन, औसत वार्षिक स्वीकार्य कटान, वन सम्वर्द्धन प्रणाली अनुसार वन व्यवस्थापनका कृयाकलापहरु, वन पैदावारको वितरण प्रणाली, जैविक विविधता संरक्षणका उपायहरु, कार्ययोजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रकृया आदि विषयहरु समाविष्ट गरिएको छ । वन व्यवस्थापन योजना तयारी गर्ने क्रममा उपभोक्ताहरुलाई दिगो वन व्यवस्थापन

चित्र नं. ९ : लुम्बिनी साझेदारी वनमा साल पुनर्उत्पादन फोटो वसन्त श्रेष्ठ

योजनाबारे सचेतिकरण समेत गरी उनीहरुलाई सकृय रुपमा सहभागी गराई वन व्यवस्थापन योजनाहरु तयार गर्ने काम गरिएको छ ।

यसरी आ.व. २०७५/७६ मा १५ वटा समुदायमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयारी लागि रु. १,२२,९६,०००।- खर्च भएको थियो । रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट आ.व. २०७५/७६ मा दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयार गरिएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरुको विवरण **अनुसूची ५** मा समावेश गरिएको छ ।

२.९ सेवाकालिन तालिमहरु

आ.व. २०७५/७६ मा रेड कार्यान्वयन केन्द्रको कार्यक्रम अनुसार अधिकृतस्तर, राजपत्रअनंकित तथा निम्नस्तरका प्राविधिक कर्मचारीहरुको लागि विभिन्न सेवाकालीन तालिमहरु सञ्चालन गर्ने काम सम्पन्न भएको थियो । यी सबै सेवाकालीन तालिमहरु ३० कार्यदिनका थिए । यस आ.व. मा निम्न बमोजिमका सेवाकालीन तालिमहरु सञ्चालन भएका थिए । तालिमहरुको थप विवरण **अनुसूची ६** मा उल्लेख गरिएको छ ।

२.९.१. वन सम्बन्धी आधारभूत तालिम

प्रदेशस्तरका वन तालिम केन्द्रहरुसँगको सहकार्यमा विभिन्न क्षेत्रीय वन तालिम केन्द्रहरुमा गरी जम्मा ४ वटा यस प्रकारको वन सम्बन्धी आधारभूत तालिमहरु आयोजना गरियो । ३० दिने आधारभुत तालिममा विभिन्न कार्यालयहरुबाट वन रक्षक, गेम स्काउट, सिनियर गेमस्काउट कर्मचारीहरु सहभागी भएका थिए । ४ वटा आधारभूत तालिमहरुको लागि कुल रु. ६०,२२,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.९.२. विकासका लागि वन संरक्षण र व्यवस्थापन तालिम

रेड कार्यान्वयन केन्द्रको आ.व. २०७५/७६ को वार्षिक कार्यक्रम अनुसार वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र मार्फत् यस प्रकारको तालिम एक पटक सञ्चालन गरिएको थियो । यस तालिममा वन सेवा अन्तर्गतका राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणीका कर्मचारीहरुलाई सहभागी हुने अवसर प्रदान गरिएको थियो । यस तालिम सञ्चालन गर्दा कुल रु. १९,८१,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.९.३. विकास र संरक्षणका लागि व्यवस्थापन तालिम

वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र मार्फत् वन सेवा अन्तर्गतका राजपत्रांकित तृतीय श्रेणीका प्राविधिक कर्मचारीहरुको लागि यस प्रकारको तालिम एक पटक आयोजना गरिएको थियो । यस तालिमको लागि कुल रु. १६,००,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.१० अन्य तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

२.१०.१. REDD Implementation Centre तथा केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रका कर्मचारीहरुका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

यस कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न ३ वटा वैदेशिक क्षमता अभिवृद्धिका कृयाकलापहरु सञ्चालन भएका थिए। उक्त ३ वटा कार्यक्रममा रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित विभिन्न ५ वटा सरकारी निकायका २७ जना कर्मचारीहरु सहभागी भएका थिए। यी ३ वटै कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा कुल खर्च रु. ९७,८२,०००।- भएको थियो। रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट आ.व. २०७५/७६ मा वैदेशिक अवसर प्राप्त गर्ने कर्मचारीहरुको विवरण **अनुसूची ७** मा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र नं. १०, ११ : रेड कार्यान्वयनको अवस्था विषयक अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन भ्रमणमा सहभागि कर्मचारीहरु, लाओस (बाँया) र थाईल्याण्ड (दाँया) फोटो रेड कार्यान्वयन. केन्द्र, २०७६

२.१०.२ रेडसँग सम्बन्धित निकायहरुको लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

यस कार्यक्रम अन्तर्गत ७ वटा लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको छ। यस कार्यक्रमबाट लैङ्गिक अवधारणा, संस्थालाई लैङ्गिक दृष्टिकोणबाट पहिचान गर्ने तरिका, संविधान तथा नीति नियममा महिला सम्बन्धी भएका प्रावधानहरु, महिला भएर लामो समय सम्म वन क्षेत्रमा काम गर्दाका अनुभव र चुनौतिहरु पहिचान गर्ने तौर तरिका, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार तथा वन क्षेत्रमा लैङ्गिक अवस्था बारेमा छलफल तथा प्रशिक्षण गर्ने काम गरिएको थियो। ७ वटा यस प्रकारका तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा कुल रु. १९,५५,०००।- खर्च भएको थियो।

चित्र नं. १२ : रेडप्लस तथा लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमका सहभागी तथा प्रशिक्षकहरु

२.१०.३ आदिवासी तथा जनजाती समुदायका नेतृत्वकर्ता व्यक्तिहरुलाई रेड तथा वन लगानी योजना सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी सम्बन्धी गोष्ठी

रेडसँग सम्बन्धित आदिवासी तथा जनजाती समुदायका नेतृत्वकर्ता व्यक्तिहरुलाई रेड तथा वन लगानी योजना सम्बन्धमा आवश्यक जानकारी प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले काठमाण्डौको गोदावरीमा केन्द्रिय स्तरको एक वटा यस प्रकारको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा रु. ५,६६,०००।- खर्च भएको थियो ।

चित्र नं. १३ : आदिवासी तथा जनजाती समुदायका सदस्यहरुलाई वन लगानी योजना सम्बन्धमा जानकारी

चित्र नं. १४ : वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका केन्द्रस्तरीय निकायहरुका महिला कर्मचारीहरुलाई रेड सम्बन्धी जानकारी तथा लैङ्गिक विषयमा अन्तर्क्रियाका सहभागीहरु

२.१०.४. तनाव व्यवस्थापन तालिम

वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका रेड कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायका कर्मचारीहरुलाई स्फुर्त बनाउँदै कर्मचारीहरु बीचमा राम्रो कार्य वातावरण तयार गर्न सकियोस् भन्ने उद्देश्यले केन्द्रियस्तरमा वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रमार्फत् यो तालिम आयोजना गरिएको हो । यस तालिममा रु. ३,१६,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.१०.५. वन तथा वातावरण मन्त्रालय र मातहतका कर्मचारीहरुको लागि LMBIS तालिम

वन तथा वातावरण मन्त्रालय र यस मातहतका कर्मचारीहरुलाई अर्थ मन्त्रालयले सञ्चालनमा ल्याएको मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (Line Ministry Budgetary Information System, LMBIS) बुझ्न र यस प्रणाली अन्तर्गत काम गर्न सक्ने गरी दक्षता वृद्धि गर्ने उद्देश्यले केन्द्रिय स्तरमा ३ वटा यस प्रकारको तालिमहरु सञ्चालन गरिएको थियो । यी तीनवटै तालिम सञ्चालन गर्दा कुल रु. १६,२३,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.११ गोष्ठी, छलफल र अन्तरकृया

२.११.१. रेड सम्बन्धी राष्ट्रिय बहुसरोकारवाला मञ्चको अन्तरकृया गोष्ठी

रेडसँग सरोकार राख्ने राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न सङ्घ संस्था तथा व्यक्तित्वहरुको सहभागितामा आ.व. २०७५/०७६ मा ४ वटा एक दिने अन्तरकृया गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । उक्त सबै गोष्ठीहरु सञ्चालन गर्दा कुल रु. ३,४६,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.११.२. सरोकारवालाहरुसँग छलफल र अन्तरकृया

रेड कार्यान्वयन केन्द्रबाट सञ्चालित कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरुसँग सरोकार राख्ने विभिन्न सङ्घ संस्था तथा नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु विचमा अन्तरकृया, छलफल तथा विचार विमर्श गर्ने उद्देश्यले ८ वटा यस प्रकारका कार्यक्रमहरु आयोजना गरिएको थियो । यी सबै कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दा जम्मा रु. १२,२२,०००।- खर्च भएको थियो ।

चित्र नं. १५ : रेडप्लस कार्यक्रम र प्रगतिबारे सरोकारवालाहरु सहित छलफलको एक झलक

२.११.३. सङ्घीय राज्यमा वन वातावरण क्षेत्रको नीतिगत तथा व्यवहारिक पक्षमा अन्तरकृया

वन तथा वातावरण क्षेत्रमा कार्यरत साझेदार सङ्घ संस्था तथा विज्ञ र सरोकारवालाहरुको सहभागितामा काठमाण्डौंमा केन्द्रिय स्तरको एक वटा अन्तरकृया कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । रेडप्लस कार्यक्रममा सहभागीतामूलक कार्यहरुको अधिकतम उपयोग गरिने भएकोले र यो कार्यक्रमको सफलता पनि सहभागीहरुको साझा बुझाई भएमा मात्र हुने भएकोले यस्तो

कार्यक्रमहरु निरन्तर हुँदै आएको छ। यसै अनुरुप यो कार्यक्रम पनि सञ्चालन भएको हो। यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा रु. ४,९९,०००।- खर्च भएको थियो।

२.१२ स्नातक/स्नातकोत्तर तहको विद्यार्थीलाई शोधकार्यमा सहयोग

वन, वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापनको क्षेत्रमा उच्च शिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको शैक्षिक कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले विद्यार्थीहरुको शोध कार्यमा सहयोग गर्ने कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको थियो। यस कार्यक्रम अन्तर्गत आ.व. २०७५/०७६ मा विभिन्न अध्ययन संस्थानहरुमा अध्ययनरत स्नातक तहका ५ जना र स्नातकोत्तर तहका १५ जना गरी जम्मा २० जना विद्यार्थीहरुको शोधकार्यमा सघाउन आर्थिक सहयोग प्रदान गरिएको छ। यस कार्यमा कुल रु. १६,७६,०००।- खर्च भएको छ। शोधकार्यको लागि सहयोग प्राप्त गर्ने विद्यार्थी, अध्ययन संस्थान र अध्ययनको विषय सम्बन्धी विवरण **अनुसूची ८** मा राखिएको छ।

२.१३ प्रदेश मन्त्रालयमा रेड डेस्कको सचिवालय स्थापना र व्यवस्थापन

यस कार्यक्रम अन्तर्गत नेपालका सात वटै प्रदेशमा रेड सम्बन्धी कृयाकलापको समन्वय गर्न सजिलो होस् भन्ने हेतुले रेड कार्यक्रम हेर्ने रेड डेस्क स्थापना गरी उक्त डेस्कको व्यवस्थापन गर्ने काम सम्पन्न गरिएको छ। यस कार्यको लागि जम्मा रु. ३७,४२,०००।- खर्च भएको थियो। रेड डेस्कहरुले प्रदेश अन्तरगतका निकायहरुमा समन्वय तथा रेडसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरुको अनुगमन समेत गर्ने गरेको छ। यसै गरी गण्डकी प्रदेश, कर्णाली प्रदेश तथा प्रदेश नं. २ को प्रतिवेदनहरु पनि केन्द्रमा प्राप्त भएको छ। गण्डकी प्रदेशको प्रदेश वन निर्देशनालयले आफ्नो वेभसाइटमा रेड सम्बन्धी प्रतिवेदन पनि प्रकाशन गरेको छ।

२.१४ स्थानीय क्षेत्र र प्रदेश तहमा रेड कार्यान्वयन सम्बन्धी फलोअप तथा तालिम आवश्यकता पहिचान

यस प्रकारको कार्यक्रम मार्फत् रेड सम्बन्धी तालिमको आवश्यकता पहिचान तथा विषयवस्तु निर्धारणमा सहयोग पुगेको छ। यस प्रकारको तालिम आवश्यकता पहिचान कार्यक्रम एक वटा मात्र सञ्चालन भएको र यसमा जम्मा रु. ६१,०००।- मात्र खर्च भएको थियो। यसबाट के कस्ता तालिमहरु यस केन्द्रमार्फत सञ्चालन गर्न सकिन्छ त्यस सम्बन्धी आवश्यकताहरु पहिचान भएको थियो।

चित्र नं. १६ : रेडको विषयमा समस्याहरु पहिचान गर्दै छलफल

२.१५ प्रचार प्रसार सामग्री

२.१५.१ वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन

यस कार्यक्रम अन्तर्गत रेड कार्यान्वयन केन्द्रद्वारा आ.व. २०७४/७५ मा संचालित कार्यक्रम तथा कृयाकलापहरु सम्बन्धमा विस्तृत विवरण सहितको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको छ । वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा रेड कार्यान्वयन केन्द्रको तथा यसबाट प्रदान गरिने सेवाको बारेमा जानकारी, आर्थिक विवरण, सेवा प्रदान गर्दा अनुभव गरिएको समस्याहरु लगायतका जानकारीहरु समाविष्ट गरी एउटा सानो रङ्गिन पुस्तिकाको रुपमा प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको थियो । यस कार्यमा रु. ९८,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.१५.२. डायरी, क्यालेण्डर, पम्प्लेट, पोष्टर, ब्रोसियर आदि प्रकाशन

यस कार्यक्रम अन्तर्गत आ.व. २०७५/७६ मा डायरी र क्यालेण्डर प्रकाशन गरी वितरण गरिएको छ । यस कार्यक्रमले रेडप्लससँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरुमा रेडप्लस, जलवायु परिवर्तन, वन लगानी योजना तथा समर्पित अनुदान जस्ता विविध विषयमा प्रचार प्रसार मार्फत सचेतिकरण गर्न साथै नेपालमा रेडप्लस सम्बन्धमा भएगरेका विविध कृयाकलापहरुको बारेमा अवगत गराउन सहयोग पुगेको छ ।

२.१५.३. श्रव्य दृष्य सामग्री निर्माण तथा प्रसारण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत रेडप्लस र परम्परागत ज्ञान शीप, रेडप्लस र दिगो वन व्यवस्थापन, आदिवासी जनजातीहरुसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरु, जलवायु परिवर्तन तथा कार्बन व्यापारका लागि नेपालमा भएको प्रयास सम्बन्धी विषयहरुमा आधारित रही श्रव्यदृष्य सामग्रीहरु निर्माण गरी प्रचा प्रसार गर्ने काम गरियो ।

यस प्रकारको कार्यक्रमले रेडप्लस, जलवायु परिवर्तन, दिगो वन व्यवस्थापन, रेडप्लसमा आदिवासी जनजातीको भूमिका लगायत नेपालको राष्ट्रिय तथा स्थानीय स्तरमा रेडप्लस सम्बन्धी भए गरेका विभिन्न क्रियाकलाप तथा उपलब्धिहरुको जानकारी सरोकारवालाहरुलाई हुनेछ भन्ने अपेक्षा राखिएको छ । यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा रु. १४,७४,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.१५.४. अध्ययन प्रतिवेदन, रणनीति तथा तालिम सामग्रीहरु छपाई

यस कार्यक्रम अन्तर्गत नेपालको राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति पुनः छपाई गरिएको तथा तालिम सामग्रीको रुपमा रेडप्लस नोट बुकहरु पनि छपाई गरी आवश्यकता अनुसार वितरण गरिएको थियो । यस कामको लागि आ.व. २०७५/७६ मा रु. २,१७,०००।- खर्च भएको थियो ।

२.१६ अम्रिसो रोपण

यस कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्ला वन कार्यालय काठमाण्डौसँग सहकार्य गरी काठमाण्डौ जिल्लाका विभिन्न स्थानमा तत्कालिन जिल्ला वन कार्यालय हालको डिभिजन वन कार्यालय, काठमाडौंको समन्वय तथा प्राविधिक सहयोगमा अम्रिसोको गानाहरु रोप्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ । काठमाण्डौका डिभिजनल वन अधिकृत श्री रामबाबु पौड्याल सहितको टोलीको समन्वय र अगुवाईमा गरिएको यस कार्यबाट स्थानीयस्तरमा खेर गएको जमिन तथा बारी कान्लाहरुमा हरियाली प्रवर्द्धन भएको तथा कृषकहरुलाई थप आयआर्जनको लागि अवसर सृजना हुन पुगेको छ । यो कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा रु. ९,९८,०००।- खर्च भएको थियो । यस कार्यक्रमबाट कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरणको लागि निकै योगदान पुग्ने र स्थानीय समुदायमा कार्यक्रम उनीहरुको स्वामित्वमा सञ्चालन गरिएको कारणबाट दिगो समेत हुने देखिएको छ ।

कार्यक्रमको सामुहिक फोटो

अम्रिसो रोपणको लागि साईट तयारी

तत्कालिन जिल्ला वन कार्यालयका कर्मचारीहरु जिल्ला वन अधिकृत श्री रामबाबु पौड्याल समेत अम्रिसो रोपण गर्दै

पाल्पाबाट ल्याएको अम्रिसोको विरुवा

कर्मचारीहरु स्थानीयसँग छलफल गर्दै

चित्र नं. १७ : सुब्बाको सा.व र पात्ले सा.व नागढुंगामा अम्रिसो रोपणका केही झलकहरु, फोटो डिभिजन वन कार्यालय, काठमाडौं २०७६ ।

भाग ३

आर्थिक प्रगति विवरण

यस केन्द्रको आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि विश्व बैङ्कबाट प्राप्त अनुदान र नेपाल सरकारतर्फ गरी ने.रु. ३३ करोड ७७ लाख विनियोजन भएको थियो । जसमध्ये पूँजिगततर्फ रु. ७१ लाख र चालुतर्फ रु.३३ करोड ६ लाख विनियोजन भएको थियो । विनियोजित रकममध्ये आ.व. २०७५/७६ मा पूँजीगततर्फ रु.६७,३८,०००।- र चालूतर्फ रु. १६,१०,३२,०००।- गरी कुल जम्मा रु. १६,७७,७०,०००।- खर्च भएको थियो । यस सम्बन्धी विस्तृत प्रगति विवरण **अनुसूची ९** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यस आर्थिक वर्षमा भौतिक प्रगति ७२.४ प्रतिशत भएको छ भने वित्तीय प्रगति केवल ४९.६८ प्रतिशत भएको छ । वित्तीय प्रगति कम भएको भएतापनि विगतको तुलनामा यस आर्थिक वर्षमा धेरै खर्च गरी रेड कार्यान्वयनको तयारी कार्यलाई सहयोग पुग्ने क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न सफल भएको महसुस गरिएको छ । सारांश प्रगति विवरण तालिका नं. १ र २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १: आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा विनियोजित रकम र खर्च

क्र. सं.	वार्षिक बजेट (हजारमा)	वार्षिक खर्च (हजारमा)	वित्तीय प्रगति %	भौतिक प्रगति %
चालू	३३०६००	१६१०३२	४८.७	८९.२५
पूँजीगत	७१००	६७३८	९४.९	१००
जम्मा	३३७७००	१६७७७०	४९.६८	७२.४०

आ.ब. २०७४/७५ को तुलनामा यस आर्थिक वर्षको प्रगतिको तुलना निम्न तालिकामा गरिएको छ ।

तालिका नं २ विगत आर्थिक वर्षको प्रगतिसँग तुलना

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	आ.व. २०७४।७५		आ.व. २०७५।७६	
		वित्तीय प्रगति %	भौतिक प्रगति %	वित्तीय प्रगति %	भौतिक प्रगति %
१	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायू परिवर्तन आयोजना	५३.८९	८१.५	४९.६८	७२.४

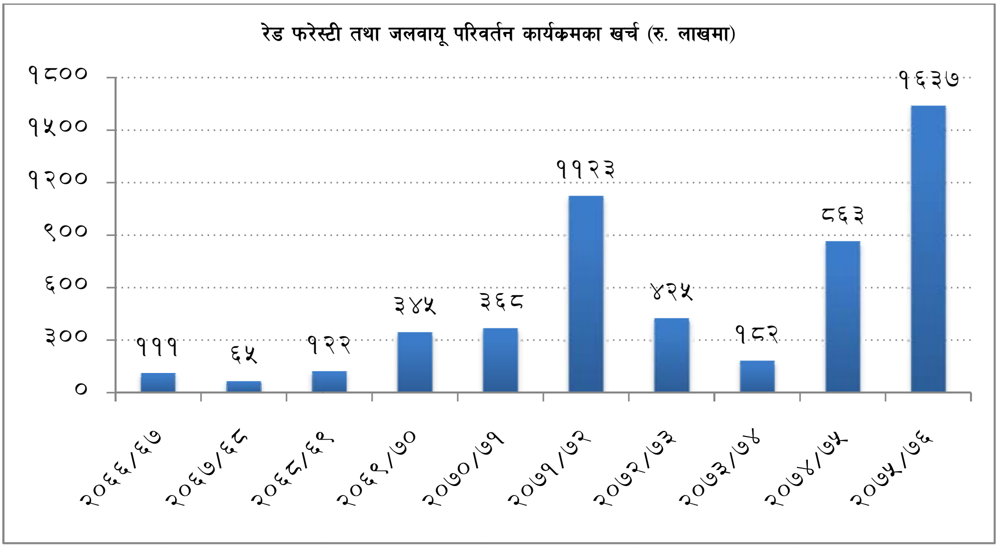

चित्र नं. १८ : रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमको शुरुवातदेखि हालसम्मको खर्च

रेड कार्यान्वयनको लागि नेपालमा भएको के कति खर्च हो त्यसको विवरण प्रस्तुति गर्न सान्दर्भिक हुने भएकोले यहाँ प्रस्तुत गर्ने जमर्को गरिएको छ । आ.व. २०६६।६७ देखि यस कार्यक्रमको लागि औपचारिक रुपमा खर्च गर्न शुरुवात गरिएको पाइन्छ। यसै अनुसार हालसम्म यस कार्यक्रमको लागि करिब ५२ करोड ४१ लाख रकम खर्च भएको छ। जसमध्ये सबभन्दा बढी रकम १६ करोड ३७ लाख रकम आ.ब. २०७५/७६ मा खर्च भएको छ जुन चित्र नं. १८ मा देखाइएको छ । विस्तृत प्रगति विवरण **अनुसूची ९** मा समावेश गरिएको छ।

भाग ४

कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट प्राप्त सिकाईहरू

यस भागमा विशेष गरी रेडप्लस कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा फिल्डस्तर लगायत केन्द्र एवं सरोकारवालाहरुसँग समन्वयको क्रममा प्राप्त भएका सिकाईहरु आगामी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि मार्गदर्शनको रुपमा रहने भएकोले यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनको सिलसिलामा निम्न क्षेत्रमा सिकाईहरु प्राप्त भएको छ ।

४.१ सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय

यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा सरोकारवालाहरु विशेष गरी स्थानीय समुदायहरु, सङ्घ संस्थाहरु तथा आदिवासी जनजातिहरुको प्रतिनिधित्व गर्ने संस्थाहरु लगायतका सस्थाहरुसँग निरन्तर समन्वय तथा सहकार्यमा काम गर्नु पर्ने भएकोले समय समयमा पुनर्गठन भैरहने यस प्रकारका संस्थाहरुसँग अधिकतम प्रयास गरी समन्वय गर्न पहल गरिएको भएतापनि यसको साथै चासो राख्ने धेरै सङ्घ संस्थाहरुलाई पूर्ण रुपमा समेट्न सकिएको छैन । सरोकारवालाहरुसँग कार्य गर्दा निम्न बमोजिम सिकाईहरु प्राप्त भएको छ ।

- यस कार्यक्रमको शुरुवात देखि संलग्न र यस कार्यक्रमसँग परिचित सरोकारवालाहरु विच अन्तरक्रियाहरु गरिरहनु पर्ने देखिन्छ ।
- सरोकारवालाहरुको वैधानिक अपरिहार्यताको लागि विशेष कानूनी संरचना आवश्यक पर्ने अनुभव गरिएको छ किनकी कार्यक्रमको दायरा तथा आयामहरु फराकिलो भएकोले सरोकारवालाहरुको वास्तविक पहिचान तथा तिनीहरुको संलग्नतालाई वैधानिकता दिनको लागि कठिनाई महसुस गरिएको छ ।
- सरोकारवालाहरु तथा चासो राख्ने संस्थाहरुले पनि कतिपय कार्यक्रमहरुमा सहभागी हुन नपाउँदाको अवस्थामा खिन्न हुन गएको गुनासो आउने गरेको छ यसबाट सरोकारवालाहरुसँग निरन्तर समन्वय गर्नुपर्ने आवश्यकता पनि महसुस भएको छ ।
- स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय तहहरुमा रहेका सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय अपरिहार्य महसुस गरिएको छ । अतयव: यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन तथा थप सुदृढ

गर्नको लागि स्थानीय तह तथा समुदायहरुमा समन्वय तथा सहकार्य निरन्तर गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

- स्थानीय तहहरु तथा स्थानीय समुदायहरुको अपनत्व बेगर यो कार्यक्रम सफल नहुने भएकोले सो निकायहरुको अपनत्व अभिवृद्धि गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

४.२ सेवा प्रदायकहरुसँग सेवा प्राप्ति गर्ने सिलसिलामा सिकाईहरु

यस कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा धेरै कार्यहरु सेवा प्रदायकबाट लिनुपर्ने गरी स्वीकृत भएको हुँदा सेवा प्रदायकहरुसँग कार्य गर्दा निम्न बमोजिम सिकाईहरु प्राप्त भएको छ ।

- रेड कार्यक्रमसँग सम्बन्धित कार्यहरुमा अनुभव भएका सेवा प्रदायकहरु ज्यादै कम मात्र रहेको देखियो ।
- सेवा प्रदायकहरुले कामको सम्झौता गर्दाको बखत गरेको प्रतिबद्धताहरु पूरा गर्न व्यवसायिक (Professional ethics) नैतिकता पूरा गर्नको लागि व्यवसायिक आचरणमा सुधार गर्नुपर्ने देखियो ।
- सेवा प्रदायकहरुले कार्य गरिरहेको अवस्थामा अनुगमनको कार्यलाई सँगसँगै लैजानुपर्ने अति आवश्यक महसुस गरिएको छ ।
- सेवा प्रदायकहरुको कार्य शुरुवातको समय तथा अन्य अवधिमा रेड कार्यान्वयन केन्द्रबाट प्रतिनिधित्व गरी समन्वय बढाउनु पर्ने देखियो । जति समन्वय बढाइयो त्यति कार्यको गुणस्तरमा राम्रो भएको पाइयो ।
- सेवा प्रदायकहरुले व्यवसायिक आचरण तथा गुणस्तर कायम गर्नको लागि कार्यहरुको प्रस्ताव पेश गर्दा आर्थिक प्रस्ताव पनि गुणस्तर कायम गर्न सक्ने गरी मात्र पेश गर्नु पर्ने देखियो ।
- कतिपय सेवा प्रदायकहरुले कार्य प्रस्ताव पेश गर्दा राख्ने गरेको विज्ञहरुको सूची अनुसार नै फिल्डमा पनि काममा नलगाउने गर्दा गुणस्तर कायम गर्नको लागि समस्या भएको देखियो ।
- सेवा प्रदायकहरुले स्थानीय तहहरुसँग तथा कार्यालयहरुसँगको समन्वयमा अझ अभिवृद्धि गर्नसकेमा कार्यको गुणस्तर वृद्धि हुने देखियो ।

४.३ प्रदेश तथा अन्तर्गतका निकायहरु बीचको समन्वय

सङ्घीय संरचनामा देश गइसकेको परिप्रेक्ष्यमा प्रदेश तथा अन्तर्गतका कार्यालयहरुसँग समन्वय गरी परिचालन गर्दा निम्न बमोजिम सिकाईहरु प्राप्त भएको छ ।

- कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा प्रदेश स्तरका उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश वन निर्देशनालयहरुसँग समन्वय जति गर्न सक्यो त्यति नै कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सजिलो र प्रभावकारी भएको छ ।
- प्रदेशस्तरको रेड डेस्कको कर्मचारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्दा रेड सम्बन्धी कार्य सञ्चालन गर्नको लागि अझ सजिलो भएको छ । अतयवः रेड डेस्कलाई थप सुदृढ गर्न आवश्यक देखिन्छ ।
- जिल्लाहरुमा डिभिजन वन कार्यालयहरु, सब डिभिजन वन कार्यालयहरु, जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु, बृहत जलाधार व्यवस्थापन केन्द्रहरु, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रहरु, राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिका कार्यान्वयन इकाईहरु, वन उद्यमीहरु, स्थानीय समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन समूहहरु लगायत अन्य सरोकारवालाहरुसँग जति समन्वय गर्न सक्यो त्यति नै यस कार्यक्रम प्रति अपनत्व बढेको महसुस भएको छ ।
- अझ, रेड कार्यान्वयन तथा रेडप्लस सम्बन्धी बुझाई स्थानीय तह तथा कार्यालयहरुमा पनि प्रष्ट गराउन आवश्यक महसुस गरिएको छ । रेडप्लस सम्बन्धी अवधारणा नयाँ भएको हुनाले प्रचार प्रसार तथा निरन्तर अन्तरक्रियाको आवश्यक देखिएको छ ।

४.४ विश्व बैङ्कसँग कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दाका सिकाईहरु

यो कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा अन्य केही संस्थाहरुले पनि सहयोग गरेको भएतापनि विश्व बैङ्क नै प्रमुख विकास साझेदारको रुपमा सहयोगी निकाय हो । यसरी विश्व बैङ्कसँग कार्य गर्दाको अनुभव र सिकाईहरु निम्न बमोजिम रहेको छ ।

- विश्व बैङ्कबाट निरन्तर सुपरभिजन तथा मिशनहरु आइरहने भएकोले कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा चाहिने सल्लाहहरु प्राप्त भइरहेको छ । विशेष गरी यसरी निरन्तर स्थलगत रुपमा मिशनहरु आइरहँदा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नको लागि आइपरेका द्विविधाहरु निराकरण गर्न मद्दत पुगेको छ ।
- विश्व बैङ्कबाट पनि वेला वेलामा थप क्रियाकलापहरुको सुझावहरु दिइरहँदा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न तथा विभिन्न क्रियाकलापहरुको कार्यसूची (Terms of Reference ToR) तयार गर्नका लागि यस केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक देखिन्छ ।
- यस कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सामाजिक तथा प्राविधिक कार्य दुबैको भूमिका महत्वपूर्ण भएको र प्राविधिक कार्यहरुमा नेपालको जनशक्ति तथा क्षमतालाई सुदृढ गर्न थप प्राविधिक तथा अन्य सहायताहरु आवश्यक पर्ने देखिन्छ ।

४.५ मन्त्रालय, विभागीय निकायहरुसँगको समन्वय

- यस केन्द्रले सञ्चालन गर्ने कार्य भिन्न प्रकृतिको भएको हुनाले अन्य कार्यक्रम र यस कार्यक्रमलाई फरक तरिकाले नहेर्ने गरेको पाइन्छ । यो कार्यक्रमलाई अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र (Cross Cutting Sector) को रुपमा लिनुपर्ने हुन्छ ।
- यस कार्यक्रमको परिणाम कार्बन सञ्चिति बढाउने, संरक्षण गर्ने तथा अभिवृद्धि गर्ने भएको हुनाले स्थानीय समुदाय, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार एवं सङ्घीय सरकार बीचको समन्वय, सहकार्यबाट मात्र सफल हुने भएको हुनाले वन तथा वातावरण मन्त्रालय लगायत सङ्घीय स्तरका विभागीय निकायहरुको पनि उत्तिकै दायित्व भएको विषयमा महसुस गराउनको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको भूमिका अति महत्वपूर्ण र अपरिहार्य रहेको छ ।

चित्र नं. १९ : काभ्रेपलाञ्चोक, दोलालघाट क्षेत्रको वन, फोटो : सुजस फुयाल

अनुसूचीहरू

अनुसूची १

नेपालमा रेडप्लसको विकासक्रम

सन् २००४	सामुदायिक वनको चौंथो राष्ट्रिय सम्मेलनमा क्योटो अभिसन्धि अन्तर्गतको स्वच्छ विकास संयन्त्र (CDM) नेपालको सामुदायिक वन लगायतका अन्य वन व्यवस्थापनका सन्दर्भमा अनुपयुक्त भएको छलफल ।
सन् २००५	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय प्रारुप महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरुको मोन्ट्रियलमा सम्पन्न ११ औं सम्मेलनमा पपुवा न्युगिनी र कोस्टारिकाद्वारा रेडलाई पक्ष राष्ट्रको सम्मेलनमा छलफलको विषय बनाउनुपर्ने प्रस्ताव दर्ता ।
सन् २००६	विश्व बैङ्कद्वारा विकासोन्मुख राष्ट्रहरुमा रेडको तयारी र क्षमता अभिवृद्धिको लागि वन कार्बन साझेदारी कार्यक्रम लागू । संयुक्त राष्ट्र सङ्घद्वारा विकासोन्मुख देशहरुमा रेडको तयारी र क्षमता अभिवृद्धिको लागि सहयोग कार्यक्रम प्रारम्भ ।
सन् २००७	इन्डोनेसियाको बालीमा भएको रेड सम्बन्धी वार्ता र त्यसपछिका रेडप्लस सम्बन्धी वार्ताहरुमा नेपाल सरकार र नागरिक समाजको निरन्तर सहभागिता ।
सन् २००८	नेपालले रेडप्लसको तयारीका लागि विश्व बैङ्कको वन कार्बन साझेदारी सहयोग कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त गर्न अवधारणा पत्र तयारी । विभिन्न सङ्घ/संस्थाहरुद्वारा रेडप्लसका बारेमा परीक्षण परियोजनाहरुको शुरुवात ।
सन् २००९	रेडप्लसको तयारीका लागि पूर्व तयारी प्रस्तावना (RPP) र यसका लागि विभिन्न तहमा परामर्श भएको । रेडप्लस सम्बन्धी सचेतना र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने परियोजनाहरुको शुरुवात । रेडप्लसका लागि नेपाल सरकारले रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन इकाइको स्थापना । नर्वे सरकारको सहयोगमा गोर्खा, चितवन र दोलखामा सामुदायिक वनमा रेडप्लसको लाभांस वितरण सम्बन्धी ३ वर्ष परीक्षण परियोजना लागू ।
सन् २०१०	रेडप्लसको तयारीका लागि तयार गरेको पूर्व तयारी प्रस्ताव राष्ट्रिय स्तरबाट र विश्व बैङ्कबाट रेडप्लस सम्बन्धी पूर्व तयारी प्रस्ताव पारित । रेडप्लसको परीक्षणका लागि नर्वे, अमेरिका, बेलायत, स्वीट्जरल्याण्ड, फिनल्याण्ड, जापान लगायतका मुलुकबाट सहयोग गर्न शुरुवात । रेडप्लस आदिवासी जनजाति र नागरिक सञ्जालको स्थापना ।

सन् २०११	रेडप्लसका लागि आवश्यक पर्ने तथ्य र तथ्याङ्कहरुको तयारीका लागि अध्ययन अनुसन्धान शुरुवात । वन कार्बन मापन मार्गदर्शनको विकास ।
सन् २०१२	रेडप्लसको वातावरणीय तथा सामजिक मापदण्डको विकास । भू-परिधि स्तरमा रेडप्लसको परीक्षणको लागि तयारी शुरु । राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति तयारीका लागि खाका तयारी, छलफल र परामर्श शुरु ।
सन् २०१३	तराई भू-परिधि क्षेत्रका लागि उत्सर्जन कटौति कार्यक्रम अवधारणा पत्र तयार । रेडप्लस तयारीका लागि आवश्यक रेडप्लस रणनीति, कार्बन मापन, अनुगमन र प्रमाणीकरण प्रणालीको विकास, कार्बन उत्सर्जन आधार बिन्दू आदि बिषयमा अध्ययन शुरु । पूर्व तयारी प्रस्ताव कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्याङ्कन प्रतिवेदन विश्व बैङ्कमा पेश ।
सन् २०१४	People and Forests–An SMF-Based Emission Reduction Program in Nepal's Terai Arc Landscape (ER-PIN) विश्व बैङ्कको वन कार्बन साझेदारी सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गतको कार्बन फण्डमा पेश गरेको । रेडप्लस तयारीका लागि आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान जारी ।
सन् २०१५	तराई भू-परिधि क्षेत्रका लागि उत्सर्जन कटौति कार्यक्रम तयार गर्ने प्रक्रिया शुरु । विश्व बैङ्कको वन लगानी कार्यक्रममा नेपाल सूचिकृत भएको । रेडप्लस हिमालय कार्यक्रम सञ्चालनका लागि इसिमोड र वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय बीच हस्ताक्षर ।
सन् २०१६	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय प्रारूप महासन्धिमा नेपालको बन आधार तह (FRL) पेश गरेको । तराई भू-परिधि क्षेत्रका १२ जिल्लाका लागि कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण दस्ताबेजको मस्यौदा तयार भएको ।
सन् २०१७	कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण दस्ताबेज विश्व बैङ्कमा पेश गरेको । रेडप्लस कार्यक्रममा लैङ्गिक सम्मिलन सम्बन्धमा मार्गचित्र तथा लैङ्गिक कार्ययोजना तयार भएको । वन लगानी योजना तयार भै विश्व बैङ्कको FIP sub-committee ले स्वीकृत गरेको ।

सन् २०१८	नेपाल राष्ट्रिय रेडप्लस रणनीति (२०७५-२०७९) मिति २०७५।०१।०६ मा स्वीकृत । कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण दस्तावेज विश्व बैङ्कबाट स्वीकृत । Biodiversity Monitoring Protocol for REDD तयार र स्वीकृत ।
सन् २०१९	नेपालको तराई भू-परिधि क्षेत्रको १३ जिल्लामा सञ्चालन हुने कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत वन कार्बन व्यापारबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँट योजना (मस्यौदा) तयार भएको । उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रमको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा रक्षण प्रारुप तयार भएको । वन लगानी योजना अन्तर्गत समृद्धिको लागि वन परियोजना दस्ताबेज तयार गरी विश्व बैङ्कमा पेश गरेको ।
सन् २०२०	२०७६/१/४ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट राष्ट्रिय रेडप्लस समन्वय समिति गठन भएको । २०७६ फाल्गुन १७ देखि १९ सम्म ललितपुरको गोदावरीमा Gender Integration in Forestry राष्ट्रिय कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न भएको ।

अनुसूची २

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमको सहयोगमा मध्य पहाडी क्षेत्रको जिल्लाहरुमा वन स्रोतको इन्भेन्ट्री गर्दा पुनः मापन गरिएको प्लटहरूको विवरण

SN	District	Number of Clusters	Number of Plots
1	Baglung	1	2
2	Chitwan	1	2
3	Dhading	6	14
4	Dolakha	2	6
5	Gorkha	3	15
6	Gulmi	6	22
7	Kaski	2	6
8	Kavrepalanchowk	5	17
9	Lamjung	2	6
10	Makawanpur	2	8
11	Nawalparasi	2	5
12	Nuwakot	6	21
13	Palpa	3	7
14	Parbat	2	9
15	Ramechhap	3	9
16	Sindhuli	2	7
17	Sindhupalchowk	3	5
18	Syangja	3	8
19	Tanahu	4	14
	Total	**58**	**183**

अनुसूची ३

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट उच्च हिमाली क्षेत्रको जिल्लाहरुमा वन स्रोतको इन्भेन्ट्री गर्दा पुन: मापन गरिएको प्लटहरूको विवरण

SN	District	Number of clusters	Number of plots
1	Taplejung	4	14
2	Sankhuwasabha	5	13
3	Bhojpur	2	9
4	Solukhumbu	4	12
5	Khotang	4	6
6	Dolakha	6	25
7	Okhaldhunga	4	13
8	Ramechhap	3	12
9	Sindhupalchowk	6	20
	Total	**38**	**124**

अनुसूची ४

आ.व. २०७५/७६ मा रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट नविकरण भएका सामुदायिक वन सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	जिल्ला/डि.व.का.	सामुदायिक वनको संख्या	सेवा प्रदायक संस्था
क्लस्टर १			
१.	तेह्रथुम	२०	समुदायमा आधारित वन सहजकर्ता संजाल नेपाल (CoFSUN), काठमाडौं
२.	संखुवासभा	३७	
३.	भोजपुर	१२२	
४.	धनकुटा	७२	
क्लस्टर २			
५.	ओखलढुङ्गा	९६	Sustainable Development Initiative Centre, Kathmandu
६.	खोटाङ	१४०	
७.	सोलुखुम्बु	१४	
क्लस्टर ३			
८.	सिन्धुपाल्चोक	६३	ARDS/SODECC-JV, Kathmandu
९.	दोलखा	१८	
१०.	रामेछाप	५७	
११.	सिन्धुली	४०	
१२.	काभ्रेपलाञ्चोक	७२	
क्लस्टर ४			
१३.	(क) दाङ	१४	eG-Tech Pvt Ltd. Kupandole, Lalitpur
	(ख) देउखुरी	१७	
१४.	अर्घाखाँची	४२	
१५.	सल्यान	२९	
१६.	प्युठान	३०	

सि.नं.	जिल्ला/डि.व.का.	सामुदायिक वनको संख्या	सेवा प्रदायक संस्था
१७.	पाल्पा	४२	
१८.	रोल्पा	७६	
क्लस्टर ५			
१९.	बर्दिया	३५	समुदायमा आधारित वन सहजकर्ता संजाल नेपाल (CoFSUN), काठमाडौं
२०.	कैलाली	३६	
२१.	कञ्चनपुर	३६	
२२.	डोटी	२९	
२३.	दार्चुला	११३	
क्लस्टर ६			
२४.	अछाम	५७	Research and Development Centre (RDC), Kathmandu
२५.	बझाङ	५०	
२६.	बैतडी	६२	
२७.	डडेल्धुरा	४१	
जम्मा		१५००	

अनुसूची ५

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयार गरिएका सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरूको नाम

सि.नं.	जिल्ला/डि.व.का.	सामुदायिक वनको नाम
१.	कञ्चनपुर	बैजनाथ सामुदायिक वन, शुक्लाफाँटा - ८
२.	"	श्री कृष्ण सामुदायिक वन, शुक्लाफाँटा - ११
३.	कैलाली	घोडताल सामुदायिक वन, भजनी - ९
४.	"	सयपत्री समुदायिक वन, भजनी - ९
५.	"	विरेन्द्र सामुदायिक वन, घोडाघोडी - १०
६.	"	लठुवा सामुदायिक वन, घोडाघोडी - ८
७.	"	कर्णाली कोरिडर सामुदायिक वन, जानकी - ४
८.	"	श्रीराम सामुदायिक वन, घोडाघोडी - ४
९.	"	जनज्योति सोनिया सामुदायिक वन, भजनी - ९
१०.	बर्दिया	फरदंगा सामुदायिक वन, मधुवन - ५, बर्दिया
११.	"	बड्का सामुदायिक वन, ठाकुरवावा - ५, बर्दिया
१२.	"	चन्दक चटिया महिला सामुदायिक वन, ठाकुरवावा - ५
१३.	"	कालिका सामुदायिक वन, बारबर्दिया - ७
१४.	"	पशुपति सामुदायिक वन, बारबर्दिया - ५
१५.	बाँके	माझी सामुदायिक वन, बैजनाथ - २

अनुसूची ६

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट अन्तर्गत सञ्चालन भएका तालिम/गोष्ठी सम्बन्धी विवरण

सि.नं	तालिमको विषय	सहभागीको तह	सहभागी संख्या			अवधि	तालिम भएको स्थान	कैफियत
			महिला	पुरुष	जम्मा			
१	विकास र संरक्षणका लागि व्यवस्थापन तालिम	रा. प. तृतीय श्रेणी (प्रा.)	४	२४	२८	०७५।०४।१६ देखि ०७५।५।१७ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र काठमाण्डौ ।	
२	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/गेम स्काउट स्तरिय	७	१३	२०	०७५।०८।०९ देखि ०७५।०९।१० सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र पोखरा ।	
३	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/गेम स्काउट स्तरिय	७	१३	२०	०७५।०८।०५ देखि ०७५।०९।१० सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र सुर्खेत ।	
४	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/सि.गेम स्काउट/गेम स्काउट स्तरिय	६	१५	२१	०७५।११।१३ देखि ०७५।१२।१८ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र विराटनगर ।	
५	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/सि.गेम स्काउट/गेम स्काउट स्तरिय	३	१७	२०	०७५।११।०५ देखि ०७५।१२।१० सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र धनगढी ।	
६	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/सि.गेम स्काउट/गेम स्काउट स्तरिय	६	१९	२५	०७५।१२।१० देखि ०७६।०१।१३ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र सुर्खेत ।	

सि.नं	तालिमको विषय	सहभागीको तह	सहभागी संख्या			अवधि	तालिम भएको स्थान	कैफियत
			महिला	पुरुष	जम्मा			
७	विकासका लागि वन संरक्षण व्यवस्थापन तालिम	सहायकस्तर, रेन्जर, वनस्पती सहायक भू-संरक्षण सहायक	५	२१	२६	०७६।०१।०८ देखि ०७६।०२।१२ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र काठमाण्डौं ।	
८	वन सम्बवन्धि ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/ सि.गेम स्काउट/गेम स्काउट स्तरिय	६	१४	२०	०७६।०१।२७ देखि ०७६।०२।२९ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र धनगढी ।	
९	वन सम्बन्धी ३० कार्य दिने आधारभूत तालिम	वन रक्षक/फरेष्टर/ सि.गेम स्काउट/गेम स्काउट स्तरिय	७	१३	२०	०७६।०२।१८ देखि ०७६।०३।२१ सम्म ३० दिने	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र ललितपुर ।	
१०	LMBIS तालिम	वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न कर्मचारी	६	१७	२३	०७५।१०।१८ देखि ०७५।१०।२० सम्म ३ दिने	धुलिखेल लज रिसोर्ट	
११	LMBIS तालिम	वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न कर्मचारी	६	१५	२१	०७५।१२।१६देखि ०७५।१२।१७ सम्म २ दिने	होटल भ्यू भृकुटी गोदावरी	
१२	LMBIS तालिम	वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका विभिन्न कर्मचारी	१३	१४	२७	०७६।०१।२७ देखि ०७६।०१।२९ सम्म ३ दिने	धुलिखेल	

अनुसूची ७

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम अन्तर्गत वैदेशिक भ्रमणमा सहभागीहरूको नामावली

सि.नं.	कर्मचारीको नाम	पद	कार्यालय	अवधि	देश	कार्यक्रम/उद्देश्य
१.	श्री शंकर अधिकारी	उप सचिव	रेड कार्यान्वयन केन्द्र	२०७६ असार २२ देखि २९ सम्म	थाइल्याण्ड र लाओस	दक्षिण पूर्व एसियामा रेड कार्यान्वयनको अवस्था
२.	श्री राम वहादुर शाही	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
३.	श्री लक्ष्मण खनाल	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
४.	श्री विनोद प्रसाद देवकोटा	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
५.	श्री विष्णु कुमारी अधिकारी	स.भू.सं.अ.	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
६.	श्री कमला कुमारी कार्की	ले.प.अधिकारी	महालेखा परिक्षकको कार्यालय			
७.	श्री मन्जु घिमिरे	स.अ.अ.	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र			
८.	श्री विष्णु प्रसाद ढकाल	स.अ.अ.	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र			
९.	श्री नवराज पण्डित	लेखा अधिकृत	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
१०.	श्री रमेस भट्टराई	शाखा अधिकृत	अर्थ मन्त्रालय			
११.	श्री वच्चु प्रसाद पोखरेल	नायव सुव्वा	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द			
१२.	श्री जनक पाध्या	उप सचिव	रेड कार्यान्वयन केन्द्र	२०७६ असार १५ देखि २२ सम्म	थाइल्याण्ड र भियतनाम	दक्षिण पूर्व एसियामा रेड कार्यान्वयनको अवस्था
१३.	श्री सुमना देवकोटा	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
१४.	श्री अनन्त प्रसाद तिवारी	निर्देशक	महालेखा परिक्षकको कार्यालय			
१५.	श्री सुदर्शन ढकाल	लेखा अधिकृत	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
१६.	श्री अशोक पराजुली	स.व.अ.	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
१७.	श्री राजेन्द्र ढुङ्गाना	स.सं.अ.	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			

सि.नं.	कर्मचारीको नाम	पद	कार्यालय	अवधि	देश	कार्यक्रम/उद्देश्य
१८.	श्री श्रद्धा सिग्देल	स.व.अ.	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
१९.	श्री प्रेम बहादुर कार्की	ना.सु.	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
२०.	श्री मनोज रेग्मी	शाखा अधिकृत	अर्थ मन्त्रालय			
२१.	श्री सुमन सुवेदी	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२०७५ पौष ०२ देखि ०६ सम्म	केन्या	रेडप्लस कार्यान्वयनको अवस्थाको बारेमा तथा पर्यापर्यटन सम्बन्धी ।
२२.	श्री सिर्जना श्रेष्ठ	उप सचिव	रेड कार्यान्वयन केन्द्र			
२३.	श्री तिर्थराज चिलवाल	उप सचिव	अर्थ मन्त्रालय			
२४.	श्री शम्भु प्रसाद थपलिया	उप सचिव	वन तथा वातावरण मन्त्रालय			
२५.	श्री कृष्ण प्रसाद दहाल	ले.प.अधिकारी	महालेखा परिक्षकको कार्यालय			
२६.	श्री शुशिला देवि भट्ट	शाखा अधिकृत	अर्थ मन्त्रालय			
२७.	श्री शान्ता काफ्ले	स.व.अ.	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र			

अनुसूची ८

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमबाट शोधकार्यमा आर्थिक सहयोग प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरुको विवरण

सि.नं.	नम	महिला/पुरुष	शोधकार्यको विषय	तह	विश्वविद्यालय/संस्था
१.	श्री अन्जु सुवेदी	महिला	सामुदायिक वनमा प्रजाति अनुसार कार्बनमा हुने फरकपना र जैविक विविधता अध्ययन गर्ने (दाङ्ग)	स्नातक	त्रि.वि.वि./काठमाण्डौ फरेष्ट्री कलेज
२.	श्री सागर वुढाथोकी	पुरुष	नदी तटीय वनमा कार्बन सञ्चिति र जैविक विविधताको अध्ययन गर्ने (दोलखा)	स्नातक	त्रि.वि.वि./काठमाण्डौ फरेष्ट्री, कलेज
३.	श्री पवन कार्की	पुरुष	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन, पुनरुत्पादनको अवस्था र काठको आपूर्ति (नवलपुर)	स्नातक	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
४.	श्री प्रविण गिरी	पुरुष	चुरे क्षेत्रमा वन विनास र वनको क्षयीकरण आंकलन गर्ने (नवलपरासी)।	स्नातक	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
५.	श्री सिर्जना अधिकारी	महिला	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन लागु भएका सामुदायिक वनमा लैङ्गिक अवस्थाको विश्लेषण (नवलपुर)	स्नातक	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
६.	श्री हसिना श्रेष्ठ	महिला	चन्द्रागिरि डाँडामा पाइने खस्रु (*Quercus semicarpifolia*) प्रजातिको पुनरुत्पादन र सामुदायिक संरचना सम्वन्धि अध्ययन	स्नातकोत्तर	अमृत साईन्स क्याम्पस
७.	सुर्य प्रकाश शर्मा	पुरुष	पञ्चासे संरक्षित वन क्षेत्रमा भौगोलिक उचाई अनुसार प्रजाति र कार्बन सञ्चितिको अवस्था अध्ययन	स्नातकोत्तर	वनस्पती शास्त्र केन्द्रिय विभाग/त्रि.वि.

सि.नं.	नम	महिला/पुरुष	शोधकार्यको विषय	तह	विश्वविद्यालय/संस्था
८.	कुलदिप भेटवाल	पुरुष	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्रमा माटोको तापक्रम, माटोको चिस्यान र माटोमा पाईने जैविक कार्बनले माटो र जराको श्वास प्रश्वासमा परेको असर सम्बन्धी अध्ययन	स्नातकोत्तर	गोल्डेनगेट ईन्टरनेशनल कलेज
९.	मनिषा बस्नेत	महिला	चरिचरणको कारणले लाङ्टाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्जको Treeline Dynamics मा परेको असर सम्बन्धी अध्ययन	स्नातकोत्तर	वतावरण विज्ञान केन्द्रिय विभाग/त्रि.वि.
१०.	निर्मल निरौला	पुरुष	Paleoclimatic Reconstruction Using Tree rings of *Abies spectabilis*	स्नातकोत्तर	गोल्डेनगेट ईन्टरनेशनल कलेज
११.	श्रृतु तुलाधर	पुरुष	कोशिटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा चरिचरणको कारणले वनस्पती प्रजातिको संख्या र माटोको गुणमा परेको असर	स्नातकोत्तर	वतावरण विज्ञान केन्द्रिय विभाग/त्रि.वि.
१२.	चाँदनी के.सी.	महिला	के नेपालका हिमालयमा वनस्पति रेखा माथि सर्दै गएको हो ? GIS र Remote Sensing को प्रयोगद्वारा एक खोजविन	स्नातकोत्तर	गोल्डेनगेट ईन्टरनेशनल कलेज
१३.	गणेश पौडेल	पुरुष	सामुदायिक वनहरुमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रममा उपभोक्ताको योगदान र लाभको बाँडफाँटको अवस्था सम्बन्धी अध्ययन	स्नातकोत्तर	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
१४.	दिपेश कुमार शर्मा	पुरुष	LandTender and GNN Imputation to produce Terai Arc Landscape Map of Above ground Live Biomass	स्नातकोत्तर	नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग कलेज
१५.	शोभा खडका	महिला	दिगो वन व्यवस्थापनको माध्यमको रुपमा कृषि वन (पश्चिम नेपाल क्षेत्रको एक घटना अध्ययन)	स्नातकोत्तर	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा

सि.नं.	नम	महिला/पुरुष	शोधकार्यको विषय	तह	विश्वविद्यालय/संस्था
१६.	बिमला खनाल	महिला	रेसुङ्गा डाँडाको वनले प्रदान गरेका विभिन्न सेवाहरु र यसको दिगो वन व्यवस्थापनमा उपयोगिता सम्वन्धि अध्ययन (गुल्मीको रेसुङ्गा डाँडा वन क्षेत्रको घटना अध्ययन)	स्नातकोत्तर	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
१७.	सुरज श्रेष्ठ	पुरुष	नारायणी नदिको वहावमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव सम्बन्धमा Education and Global Climate Modeling (EDGCM) को आगामि तापक्रम तथा वर्षा सम्बन्धी तथ्याङ्को प्रयोग गरेर अध्ययन	स्नातकोत्तर	वातावरण विज्ञान तथा व्यवस्थापन स्कुल
१८.	बद्रि प्रसाद ढुंगाना	पुरुष	वन डढेलोको कारणले केही पारिस्थितिक प्रणालिको विशेषतामा पर्न गएको फरकको आँकलन (रौतहट जिल्लाको धन्सार ब्लक वनको घटना अध्ययन)	स्नातकोत्तर	कृषि वन विश्वविद्यालय
१९.	हरि प्रसाद गौतम	पुरुष	पञ्चासे पर्यावरणीय क्षेत्रको भू-उपयोग तथा भू-ढकानमा आएको आएको परिवर्तन सम्बन्धमा GIS र Remote Sensing को प्रयोगद्वारा आँकलन	स्नातकोत्तर	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा
२०.	दिनेश जङ्ग खत्री	पुरुष	ग्रामिण क्षेत्रको जीविकोपार्जन र यस सम्वन्धि अनुकूलन रणनीतिमा जलवायु परिवर्तनको असर (जुम्ला जिल्लाको चन्दननाथ नगरपालिका र तातोपानी गाउँपालिकामा एक घटना अध्ययन	स्नातकोत्तर	त्रि.वि.वि./वन विज्ञान अध्ययन संस्थान, पोखरा

अनुसूची ९

रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रमको आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु								
दराज, पलङ्क, टेबुल, कम्प्यूटर टेबुल, मेच, कुर्सी, ल्याब टेबल, हर्वेरियम क्याबिनेट, Xylarium cabinet हर्वेरियम, Steel file cabinet, पुस्तक दराज, टेन्ट आदि (कार्यालयको लागि फर्निचर तथा अफिस सोफा (कार्यालयको लागि फर्निचर फिक्चर्स)	संख्या / सेट	६	०.०९	३	६	२.९२	९७.२७	१००
कार जिप खरिद (हलुका सवारी साधन)	वटा	१	१.७९	६०.५	१	५७.१८	९४.५२	१००
मोटरसाइकल खरिद (मोटरसाइकल/स्कुटर)	वटा	१	०.०७	२।५	१	२।२८	९१।१६	१००
ल्यापटप खरिद (कार्यालय संचालनसँग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशीन औजार)	वटा	१	०.०७	२।५	१	३।३१	१३२।५७	१००
फोटोकपी मेसिन खरिद/प्रिन्टर मल्टी फंशनल (कार्यालय संचालनसँग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशीन औजार)	वटा	१	०.०७	२।५	१	१।६८	६७।३२	१००
पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा		१०.००	२.०९	७१.००	१०.००	६७.३८	९४.९०	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु								
कर्मचारी तलव	जना	१०	१.६४	६०	१०.००	४९.९०	८३.१७	१००
महंगी भत्ता (महंगी भत्ता)	जना	१०	०.०३	१	१०.००	२.३४	२३४.००	१००
अन्य भत्ता (अन्य)	जना	५०	०.०४	१.५	५०.००	१.५०	१००.००	१००
निजामती कर्मचारी पोशाक(पदाधिकारी एवं निजामती कर्मचारी)	जना	१०	०.०३	१	१०.००	१.००	१००.००	१००
धारा बिजुली र पानी सम्बन्धी खर्च प्रति महिना (धाराको महसुल)	महीना	१०५	०.०३	१	१०५.००	२.६०	२६०.००	१००
टेलिफोन महशुल (टेलिफोन महसुल)/वेभसाईट होस्टिङ तथा इन्टरनेट, ईमेल सञ्चालन गर्ने (ईमेल / इन्टरनेट/ वेभसाईट)	पटक	२	०.०६	२	२.००	०.३८	१९.०५	१००
कार्यालय प्रयोजनको विभिन्न सवारी साधनको प्रकार र इन्धन (कार्यालयको इन्धन)	संख्या	१२	०.०९	३	१२.००	२.७९	९३.१४	१००
सञ्चालन तथा मर्मत								
(मेशिनरी उपकरण मर्मत)	वटा	१	०.१	३.५	१.००	३.४८	९९.३६	१००
वन कर्मचारीहरुको जीवन बीमा	जना	१०	०.०३	१	०.००	०.००	०.००	०
कार्यालय सामान (कार्यालय मसलन्द खर्च)	प्याकेट	१	०.१९	६.५	१.००	६.१७	९४.९६	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
ग्याँस, डिस्टिल वाटर, मोबिल, ब्याट्रि (इन्धन- अन्य प्रयोजन)	वटा	२०	०.०३	१	०	०.००	०.००	०
कार्यालय व्यवस्थापन परामर्शदाता	जना	२	०.१५	५	०	०.००	०.००	०
विषय आर्थिक परामर्शदाता	जना	१	०.३	१०	१	८.९३	८९.२७	१००
विषय खरिद परामर्शदाता	जना	१	०.३	१०	१	९.९४	९९.४४	१००
Benefit sharing plan preparation	पटक	१	१.४८	५०	१	५१.३६	१०२.७२	१००
Safeguard Information System Design and Operation-alize	पटक	१	१.४८	५०	०	०.००	०.००	०
National Forest Inventory in Middle Mountain	क्षेत्र	१	५.९२	२००	१	१९०.८९	९५.४५	१००
National Forest Inventory in High Mountain and High Himalayas	क्षेत्र	१	४.४४	१५०	१	१४५.०४	९६.६९	१००
वन लगानी योजना तयारी (एफ आइ पि अन्तर्गत प्राप्त हुने अनुदान परामर्श खरिद)								
परामर्श खरिद (सेवा करार)	पटक	१	१०.३६	३५०	०	०.००	०.००	०
कार्यशाला गोष्ठि सेमिनार बैठक	पटक	१	२.९६	१००	०	०.००	०.००	०
अन्य प्रशासनिक खर्च	रू	१	१.४८	५०	१	१९.८१	३९.६३	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
रेड फोकल पर्सन तथा सरोकारवालाहरुको लागि प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि (कार्यक्रम केन्द्रियस्तर)(सेवा करार) (२० जवान ५ दिन)	पटक	३	०.४४	१५	१	१५.३०	१०१.९८	३३.३३
राष्ट्रिय कार्वन रजिष्ट्रि संयन्त्र स्थापना (सेवा करार)	पटक	१	५.९२	२००	०	०.००	०.००	०
वन डढेलोबाट हुने उत्सर्जन सम्बन्धि अध्ययन (सेवा करार)	पटक	१	१.४८	५०	०	०.००	०.००	०
स्थानीय पालिकाहरुको भू-उपयोग योजना तयारी (सेवा करार)	वटा	१०	४.४४	१५०	१०	८८.५७	५९.०५	१००
चरीचरणबाट हुने उत्सर्जन सम्बन्धि अध्ययन (सेवा करार)	पटक	१	१.४८	५०	०	०.००	०.००	०
तराईका जिल्लाहरुमा कृषि वन कार्यक्रम (सेवा करार)	प्याकेट	१	१.४८	५०	१	४८.०५	९६.०९	१००
उत्सर्जन न्यूनीकरण कार्यक्रम दस्तावेजको आर्थिक विश्लेषण अध्ययन (सेवा करार)	पटक	१	०.३६	१२	०	०.००	०.००	०
सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण (सेवा करार)	पटक	१५००	११.१	३७५	१५००	३७३.२६	९९.५४	१००
Buffer Zone सामुदायिक वन कार्ययोजना नविकरण (सेवा करार)	पटक	५०	०.५९	२०	२०	२०.१३	१००.६५	४०
कबुलियति वन कार्ययोजना नविकरण (सेवा करार)	पटक	२०	०.२४	८	८	७.६७	९५.९०	४०

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
Allometric Equation of १६ major tree species preparation (सेवा करार)	पटक	१	११.८४	४००	०	०.००	०.००	०
Emission estimation from illegal timber harvest (सेवा करार)	पटक	१	१.१८	४०	०	०.००	०.००	०
Updating National Forest Database Information system (सेवा करार)	प्याकेट	१	२.९६	१००	०	०.००	०.००	०
समुदायमा आधारित वनमा दिगो वन व्यवस्थापन योजना तयारी (सेवा करार)	पटक	१५	४.४४	१५०	१५	१२२.९६	८१.९७	१००
सवारी चालक (व्यक्ति करार)	जना	१	०.०९	३.२	०	०.००	०.००	०
कम्प्युटर अपरेटर (व्यक्ति करार)	जना	१	०.१३	४.५	०	०.००	०.००	०
कार्यालय सहयोगी (व्यक्ति करार)	जना	२	०.२१	७	०	०.००	०.००	०
सम्पूर्ण काररका कर्मचारीहरुको चाडपर्व खर्च (व्यक्ति करार)	जना	४	०.५३	१८	०	०.००	०.००	०
करारका कर्मचारीहरुको पोशाक खर्च (व्यक्ति करार)	जना	४	०.०१	०.३	०	०.००	०.००	०
वन मन्त्रालय र मातहतका कर्मचारीहरुको लागि LMBIS तालिम (कर्मचारी दक्षता वृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने तालिम)	वटा	३	०.६२	२१	३	१६.२३	७७.३०	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
वन सम्बन्धी ३० दिने आधारभूत तालिम (वन रक्षक, गेम स्काउट, सिनियर गेमस्काउट स्तरीय (**Regional Forestry Training Center**) ले गर्ने (कर्मचारी दक्षता वृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने तालिम)	वटा	४	१.७८	६०	४	६०.२२	१००.३६	१००
मन्त्रालय तथा रेड कार्यान्वयन केन्द्रका कर्मचारीहरुको लागि गाडी ड्राइभिङ्ग तालिम (कर्मचारी दक्षता वृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने तालिम)	संख्या	१	०.०६	२	०	०.००	०.००	०
विकासका लागि वन संरक्षण र व्यवस्थापन तालिम ३० दिने, वन सेवा रा.प.अन. प्रथम केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रले गर्ने (पुनर्ताजगी/ अभिमूखीकरण जस्ता तालिम)	पटक	१	०.५८	१९.५	१	१९.८१	१०१.६१	१००
विकास र सरक्षणका लागि व्यवस्थापन तालिम ३० दिन, वन सेवा रा.प.तृ. केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रले गर्ने (पुनर्ताजगी/ अभिमूखीकरण जस्ता तालिम)	पटक	१	०.६४	२१.५	१	१६.००	७४.४२	१००
तनाव व्यवस्थापन तालिम केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रले गर्ने (पुनर्ताजगी/अभिमूखीकरण जस्ता तालिम)	पटक	१	०.१	३.५	१	३.१६	९०.२६	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
वन सम्बन्धी ३० दिने आधारभूत तालिम (वन रक्षक, गेम स्काउट, सिनियर गेमस्काउट स्तरीय (Regional Forestry Training Center) ले गर्ने (कर्मचारी दक्षता वृद्धि तालिम (प्रमाण पत्र दिने तालिम)	पटक	५	२.२२	७५	४	४१.००	५४.६७	८०
रेड कार्यसमुहको बैठक (उद्यमशिलता, रोजगारी मुलक/ सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	३	०.०९	३	०	०.००	०.००	०
रेड सम्बन्धि राष्ट्रिय बहुसरोकारवाल मञ्चको अन्तरक्रिया गोष्ठी (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	५	०.१५	५	४	३.४६	६९.१२	८०
सरोकारवालहरुसँग छलफल र अन्तरक्रिया (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	१०	०.५९	२०	८	१२.२२	६१.१०	८०
रेड नीति तथा दूरदृष्टी सम्बन्धि बैठक, छलफल, गोष्ठी सेमिनार (केन्द्र स्तर) (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	३	०.१८	६	०	०.००	०.००	०
स्नातक/स्नातककोत्तर तहका विद्यार्थीलाई शोधकार्यमा सहयोग कार्यक्रम (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/सिप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	जना	२०	०.०६	२	२०	३.२४	१६२.००	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
प्रदेश मन्त्रालयमा रेड डेस्कको सचिवालयको स्थापना र व्यवस्थापन (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	पटक	७	१.२४	४२	७	३७.४२	८९.१०	१००
REDD Center तथा केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रका कर्मचारीहरु लगायतका लागि क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, बैदेशिक(उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/शीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	जना	३	२.९६	१००	३	९७.८२	९७.८२	१००
स्नातकोत्तर अध्ययन अनुसन्धान अनुदान सहयोग (स्नातकोत्तर तहका विद्यार्थीलाई शोधकार्यमा सहयोग कार्यक्रम) (उद्यमशिलता, रोजगारीमूलक/सशक्तिकरण/सिप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम)	जना	१५	०.४४	१५	१५	१३.५२	९०.१५	१००
अन्तराष्ट्रिय ज्ञान आदानप्रदान सेमिनार (आयोजना र विभाग रेड कार्यान्वयन केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम बैदेशिक) (गोष्ठि तथा कार्यशाला)	जना	१०	१.१८	४०	०	०.००	०.००	०
रेडसंग सम्बन्धित निकायहरुको लैङ्गिक अवधारणा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम (गोष्ठि तथा कार्यशाला)	पटक	७	०.६२	२१	७	१९.५५	९३.१०	१००
वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	प्रति	१	०.०३	१	१	०.९८	९८.३१	१००

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
डायरी क्यालेण्डर पम्पलेट पोष्टर ब्रोसियर आदि प्रकाशन (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	प्रति	१	०.०९	३	१	२.९८	९९.३५	१००
पोलिसी ब्रिफ छपाई तथा वितरण (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	वटा	१	०.१२	४	०	०.००	०.००	०
श्रव्य दृश्य निर्माण तथा प्रशारण (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	वटा	३	०.४४	१५	३	१४.७४	९८.२४	१००
सघीय राज्यमा वन वातावरण क्षेत्रको नीतिगत तथा व्यवहारिक पक्षमा अन्तरक्रिया केन्द्रस्तर (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	१	०.१५	५	१	४.९९	९९.८९	१००
Gender Integration in REDD, राष्ट्रिय कार्याशाला गोष्ठी केन्द्रिय वन तालिम केन्द्रले गर्ने (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	१	०.५९	२०	०	०.००	०.००	०
स्थानीय क्षेत्र र प्रदेश तहमा रेड कार्यान्वयन सम्बन्धि फलोअप तथा तालिम आवश्यकता पहिचान (केन्द्रिय वन तालिम तथा क्षेत्रिय वन तालिम केन्द्रले गर्ने) (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	६	०.३	१०	१	०.६१	६.०५	१६.६७
अध्ययन प्रतिवेदन रणनीति तालिम सामाग्रीहरुको छपाई (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	१००	०.३	१०	२५	२.१७	२१.७०	२५

कार्यक्रम/क्रियाकलाप	इकाइ	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			
		परिमाण	भार	लागत	परिमाण	खर्च	बित्तीय / भारीत	भौतिक
२	३	४	५	६	१०	११		
Capacity Building Workshop for Indigenous leaders on REDD, FIP and DGM (प्रचारप्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण)	पटक	१	०.२१	७	१	५.६६	८०.८७	१००
Broom grass plantation by District Forest Office, Kathmandu	वटा	१००	०.३	१०	१००	९.९८	९९.८०	१००
कार्यक्रम अनुगमन खर्च (अनुगमन मूल्यांकन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च)	संख्या	१२	०.०३	१	१०	०.५७	५७.३८	८३.३
आन्तरिक भ्रमण खर्च	पटक	५०	०.२७	९	४०	७.९२	८७.९९	८०
सरुवा भ्रमण खर्च	पटक	२	०.०३	१	०	०.००	०.००	०
बैदेशिक भ्रमण खर्च	पटक	८	१.१८	४०	१	३.३१	८.२८	१२.५
अन्य विविध खर्च	महीना	२०	०.१२	४	०	०.००	०.००	०
(ख) चालू खर्च कार्यक्रमको जम्मा		२२५१	९७.७	३३०६	२००९	१५६९.६६	४८.७०	८९.२५
(ग) कार्यक्रम खर्चको जम्मा (क+ख)		२२६१.०	९९.८	३३७७.०	२०१९.०	१६३७.०	४९.६८	७२.४०

अनुसूची १०

आ. व. २०७५।२०७६ मा यस रेड कार्यान्वयन केन्द्र बबरमहल,काठमाण्डौमा कार्यरत कर्मचारीहरू

क्र.सं.	नाम	पद	कैफियत
१	श्री राधा वाग्ले	केन्द्र प्रमुख	
२	श्री सिर्जना श्रेष्ठ	उप सचिव	
३	श्री शंकर अधिकारी	उप सचिव	
४	श्री जनक पाध्या	उप सचिव	
५	श्री विष्णु कुमारी अधिकारी	स.भू.सं.अ.	
६	श्री सरस्वती अर्याल	स.व.अ.	
७	श्री अशोक पराजुली	स.व.अ.	
८	श्री सुदर्शन उपाध्याय ढकाल	लेखाअधिकृत	
९	श्री प्रेम कार्की	ना.सु.	
१०	श्री दुर्गा थापा	स.क.अपरेटर	
११	श्री शिव खडका	ह.स.चा.	
१२	श्री सुस्मिता खडका	कार्यालय सहयोगी	

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
रेड कार्यान्वयन केन्द्र
बबरमहल, काठमाडौं
२०७६

फोन नं. : ०१-४२३९१२६
इमेल : info@redd.gov.np
वेभसाइट : www.redd.gov.np